

MECHELEN, HOF VAN EGMONT

Archeologienota: Verslag van Resultaten.

RAPPORT NR. 1155

Titel

Archeologienota Mechelen, Hof van Egmont: Verslag van Resultaten

Auteur(s)

Mitchell van Baal, Jeska Pepermans & Jeroen Verrijckt

Erkende archeoloog

2015/00053 - Jeroen Verrijckt

Projectnummer J. Verrijckt

2022-560

Projectnummer Onroerend Erfgoed

2022K163

Plaats en datum

Beerse, 8/02/2023

INHOUD

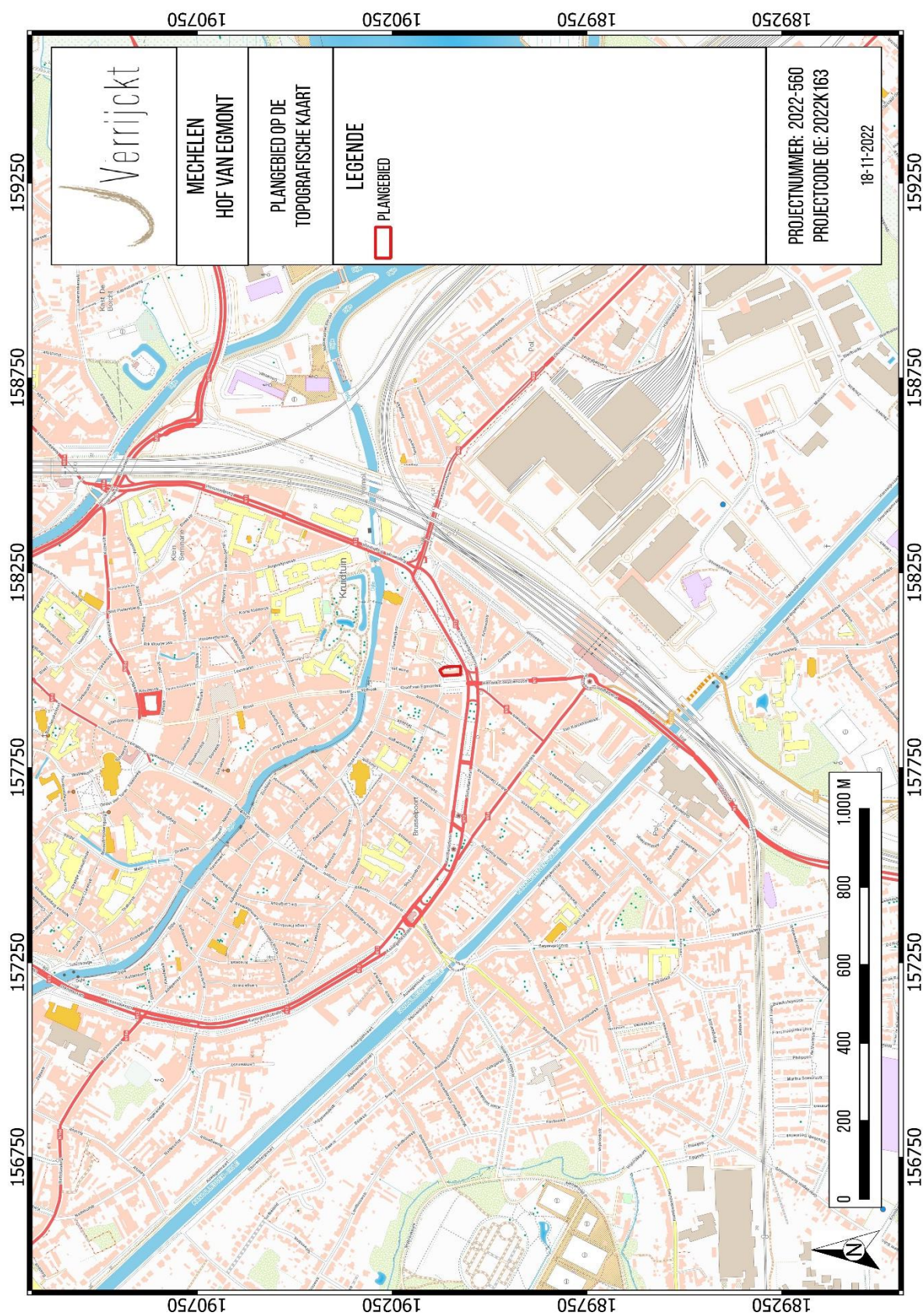
Inhoud.....	2
1 Bureauonderzoek.....	3
1.1 Beschrijvend gedeelte.....	3
1.1.1 Administratieve gegevens	3
1.1.2 Onderzoeksopdracht	6
1.1.3 Juridisch kader.....	6
1.1.4 Randvoorwaarden	7
1.2 Werkwijze en strategie	8
1.3 Aanleiding	9
1.3.1 Huidige situatie en gekende verstoringen	9
1.3.2 Geplande werken en bodemingrepen	10
1.4 Assessmentrapport	15
1.4.1 Topografische situering	15
1.4.2 Landschappelijke en hydrografische situering	15
1.4.3 Geologische situering.....	19
1.4.4 Bodemkundige situering	19
1.4.5 Historische bronnen	25
1.4.6 Cartografische bronnen	30
1.4.7 Archeologisch bronnen	45
1.5 Besluit	54
1.5.1 Beantwoording onderzoeksvragen	54
1.5.2 Archeologische verwachting	56
1.5.3 Potentieel op kennisvermeerdering.....	59
1.5.4 Afweging noodzaak verder vooronderzoek	59
1.5.5 Samenvatting	61
2 Lijst met figuren	62
3 Lijst met tabellen.....	62
4 Plannenlijst	63
5 Bibliografie	66
6 Bijlagen.....	68

1 BUREAUONDERZOEK

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Projectcode J. Verrijckt		2022-560
Projectcode Onroerend Erfgoed		2022K163
Locatie	Provincie	Antwerpen
	Gemeente	Mechelen
	Straat	Lucas en Maria Faydherbestraat 1
Kadastrale gegevens	Gemeente	Mechelen
	Afdeling	1
	Sectie	C
	Percelen	705 W (deel)
Coördinaten	Noordoost	X: 158008.28 Y: 190114.67
	Noordwest	X: 157985.83 Y: 190119.52
	Zuidoost	X: 158010.32 Y: 190074.85
	Zuidwest	X: 157988.81 Y: 190073.66
Oppervlakte plangebied		Ca. 1080 m²
Oppervlakte bodemingreep		Ca. 1080 m²
Erkend Archeoloog		2015/00053 – Jeroen Verrijckt

Figuur 1: Plangebied op topografische kaart¹

¹ AGIV 2022a

Figuur 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB)²

² AGIV 2021d

1.1.2 Onderzoeksopdracht

De aanleiding van het bureauonderzoek vormt de geplande renovatie en herbestemming van het huidige gebouw. Hierbij wordt een commerciële invulling aan het gebouw gegeven en worden er tien appartementen voorzien. Dit bureauonderzoek is de eerste stap in het archeologisch vooronderzoek met het oog op het bekomen van een bekrachtigde archeologienota in het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014.

Hierbij wordt een archeologische verwachting opgesteld voor het plangebied. Deze verwachting wordt tezamen met de geplande bodemingrepen bestudeerd. Op basis hiervan wordt beoordeeld of eventuele archeologische waarden verstoord worden én of dat er een potentiële kenniswinst te behalen is bij verdere onderzoeken binnen het plangebied. Het uiteindelijke doel is het formuleren van een advies hoe deze mogelijke archeologische waarden beschermd of onderzocht dienen te worden, of dat het plangebied kan worden vrijgegeven. Dit advies is bindend van zodra er akte is genomen van de archeologienota door het Agentschap Onroerend Erfgoed.

Om een gedegen advies op te stellen dienen minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord te worden:

- Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens en welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de dikte en de opbouw van het aanwezige bodemarchief?
- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?
- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

1.1.3 Juridisch kader

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden verplicht deze waarden te behoeden en te beschermen voor beschadiging en vernieling. In het licht van de bestaande wetgeving heeft de opdrachtgever beslist eventuele belangrijke archeologische waarden te onderzoeken voorafgaand aan de werken. Dit kan door behoud in situ, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of ex situ, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden.

Onderdeel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om in situ behoud te bewerkstelligen en, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor vervolgonderzoek. Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen vernietigd worden, is een archeologisch onderzoek nodig.

Er wordt een bureauonderzoek uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het projectgebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het projectgebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het projectgebied, zal de bodem onderzocht worden op gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren.

Deze archeologienota dient in akte genomen te worden door het agentschap Onroerend Erfgoed en vervolgens bij de aanvraag gevoegd te worden. Van zodra de archeologienota bekrachtigd is, is deze bindend.

Binnen het plangebied wordt het huidige gebouw gerenoveerd. Hierbij wordt een commerciële invulling aan het gebouw gegeven en worden er tien appartementen gerealiseerd. Hierbij bedraagt de totale oppervlakte van het plangebied 1080 m² en bedraagt de bodemingreep 1080m². Het plangebied is gelegen in de vastgestelde archeologische zone van de historische stadskern van Mechelen.³ Tevens is de bebouwing te Hendrik Speecvest 7 binnen het plangebied een beschermd monument sinds 1985: neoclassicistische eenheidsbebouwing: oostelijke pleinwand.⁴ Ook is de oostelijke pleinwand aangeduid als vastgesteld bouwkundig erfgoed⁵ en maakt het deel uit van het vastgesteld bouwkundig erfgoed Kardinaal Mercierplein.⁶

De totale oppervlakte van het plangebied bedraagt 300m² of meer én de ingreep in de bodem is minstens 100m². Hierdoor dient, volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, een archeologienota te worden toegevoegd aan de omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen.

1.1.4 Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

³ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017

⁴ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/7801>

⁵ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/109689>

⁶ <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/97759>

1.2 Werkwijze en strategie

Hierbij wordt een archeologische verwachting opgesteld voor het plangebied. Deze verwachting wordt tezamen met de geplande bodemingrepen bestudeerd. Op basis hiervan wordt beoordeeld of eventuele archeologische waarden verstoord worden én of dat er een potentiële kenniswinst te behalen is bij verdere onderzoeken binnen het plangebied. Het uiteindelijke doel is het formuleren van een advies hoe deze mogelijke archeologische waarden beschermd of onderzocht dienen te worden, of dat het plangebied kan worden vrijgegeven.

Informatie over de geplande werken werd aangeleverd door de initiatiefnemer om een zo duidelijk mogelijk zicht te krijgen van de geplande werken en hun impact.

Om een beeld te kunnen creëren van de fysisch-geografische situatie en landschappelijke ligging, is er beroep gedaan op de gekende geografische, geologische en bodemkundige bronnen.

- GRB/kadasterkaart
- Topografische kaart
- Orthofoto
- Tertiairgeologische kaart
- Quartairgeologische kaart
- Bodemkaart

Vervolgens wordt een historische en archeologische analyse van het plangebied uitgevoerd. Hierbij worden zowel archeologische als historische vakliteratuur en het beschikbare historische en archeologische kaartmateriaal geraadpleegd. Dit historisch kaartmateriaal kan een beeld geven van de evolutie van het landgebruik in en in de omgeving van het plangebied. Naast de gangbare historische kaarten is ook Cartesius geraadpleegd.⁷ Er werd eveneens beroep gedaan op de regionale beeldbank van Mechelen⁸ en de beeldbank van Onroerend Erfgoed.⁹ Voor een aantal passages werd het archiefonderzoek dat in het verleden reeds werd uitgevoerd voor een archeologienota ten noorden van het huidige terrein grotendeels overgenomen uit DE LOOF, A. & DRIESEN, P. 2022. Dit werd wel afgetoetst op het huidige plangebied. Hierbij zijn steeds de nodige verwijzingen gedaan.

Volgend archeologisch en historisch kaartmateriaal werd geconsulteerd:

- CAI-kaart
- Kaart van Jan Van Hanswijck
- Kaart van Jacob van Deventer
- Plan van Braun en Hogenberg
- Villaret-kaart

⁷ CARTESIUS 2023

⁸ <https://www.regionalebeeldbank.be/>

⁹ <https://id.erfgoed.net/afbeeldingen/273750>

- Ferrariskaart
- Atlas der Buurtwegen
- Popp-kaart
- Vandermaelenkaart
- Blaeu-kaart
- Topografische kaarten uit 1904 en 1981
- Tekeningen Jan-Baptist De Noter

Het kaartmateriaal in deze archeologienota werd opgesteld met QGIS, dit is een vrij en open source geografisch informatiesysteem.

Er werden geen externe specialisten betrokken bij dit onderzoek en geen wetenschappelijke advisering ingewonnen bij derden.

1.3 Aanleiding

1.3.1 Huidige situatie en gekende verstoringen

Binnen het westelijke deel van het plangebied is momenteel bebouwing aanwezig. Deze bebouwing beslaat circa de helft van het plangebied en is vastgesteld bouwkundig erfgoed (aanduidingsobject 109689) en tevens is de Neoclassicistische eenheidsbebouwing (oostelijke pleinwand) beschermd als monument (aanduidingsobject 7801)¹⁰. Het gaat hier om de oostelijke pleinwand van het Kardinaal Mercierplein. Het betreft tevens burgerhuizen in neoclassicistische stijl uit de tweede helft van de 19de eeuw.¹¹ De oostelijke zone bestaat vooral uit tuinzone behorende tot het naastgelegen WZC 'Hof van Egmont'. Gekend is dat het huidige gebouw onderkelderd is over een oppervlakte van ca. 562 m². De ingravingsdiepte van deze kelder is 2,95 m beneden het maaiveld. Een proefputtenonderzoek door ARON toonde aan dat in de nabijheid van het plangebied archeologische niveaus aanwezig zijn tussen 100 en 320 cm-mv.¹² Dit wil zeggen dat de bestaande kelder reeds voor een verstoring heeft gezorgd van vlakken 1, 2, 3. Vlakken 4 en 5 zijn allicht wel nog aanwezig onder de kelder. Onderstaand een tabel ter illustratie. Verder kan gesteld worden dat er zich tot 100 cm-mv recente ophogingspakketten bevinden.

¹⁰ <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/7801>

¹¹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/109689>

¹² VAN DE STAAY, I. & DRIESEN, P. 2017.

		Kelder (bestaande verstoring 295 cm-mv)
Vlak 1	100 cm-mv	Reeds verstoord
Vlak 2	150 tot 170 cm-mv	Reeds verstoord
Vlak 3	230 cm-mv	Reeds verstoord
Vlak 4	300 cm-mv	Dieper dan bestaande kelder
Vlak 5	320 cm-mv	Dieper dan bestaande kelder

Alle plannen met de huidige toestand en de toekomstige toestand die werden aangeleverd door de opdrachtgever, worden in bijlage toegevoegd aan deze archeologienota.

1.3.2 Geplande werken en bodemingrepen

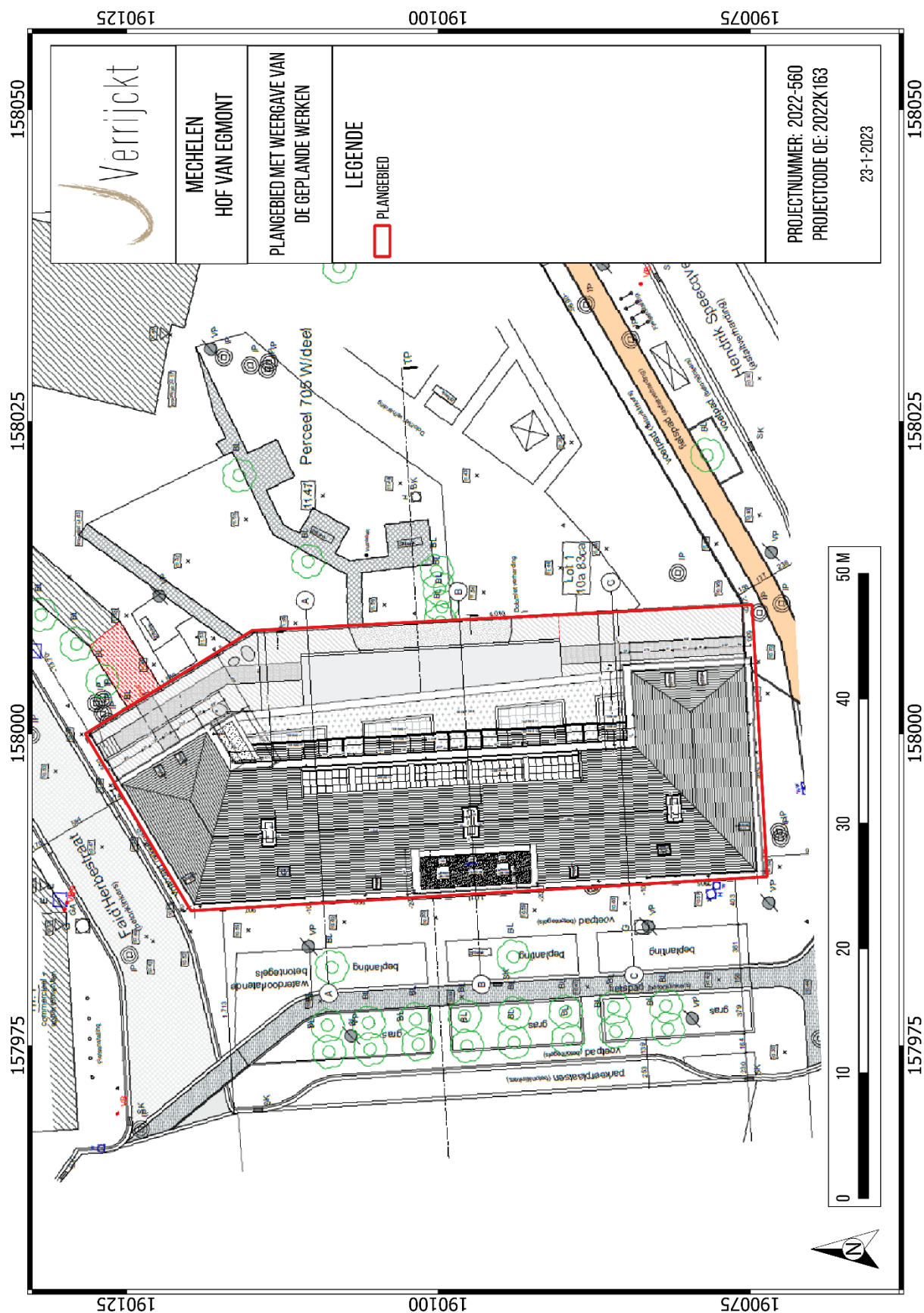
De opdrachtgever plant op het terrein de renovatie en herbestemming van het huidige gebouw. Hierbij wordt een commerciële invulling aan het gebouw gegeven en worden er tien appartementen voorzien.

De huidige bebouwing blijft behouden. De aanwezig kelder blijft eveneens behouden. De bestaande kelder blijft integraal behouden maar mogelijks zijn er ingrepen nodig om deze te herstellen of de waterdichtheid te garanderen. Hierbij zal geen bijkomende bodemingreep nodig zijn. Binnen in de gebouwen wordt er een grondige, energetische renovatie voorzien. Deze renovatie heeft geen invloed op de bodem waardoor deze niet gedetailleerd besproken wordt. Er vinden geen nieuwe verdiepingen plaats.

Aan de oostkant van het huidige gebouw wordt een orangerie, nieuwe verhardingen en enkele putten voorzien. De orangerie heeft een totale oppervlakte van 120 m². Deze orangerie wordt tussen de twee zijvleugels, aansluitend aan het huidige gebouw opgericht. Er wordt een fundering op vijf palen voorzien. Deze palen kennen een ingravingsdiepte van ca. 80 cm-mv en hebben eveneens een diameter van ca. 80 cm. De vloerplaat van de orangerie kent een opbouw van ca. 30 cm. Buiten de orangerie wordt de gehele buitenzone heraangelegd en verhard. Er wordt een zone van ca. 350 m² verhard met verhardingen in dolomiet en gewassen beton. De maximale diepte van deze verharding bedraagt 30 cm beneden het maaiveld. In de zuidoostelijke hoek van het plangebied is er een zone waar vier putten onder de verharding worden geplaatst. De zone waar deze putten komen is ca. 60 m² groot. Er wordt een regenwaterput van 10000 liter, twee infiltratieputten van 10000 liter en een infiltratieput van 5000 liter geplaatst. De maximale ingravingsdiepte van deze putten zal 2,5 m beneden het maaiveld bedragen.

Samengevat kan gesteld worden dat onder het huidige gebouw, in de bestaande kelders, geen nieuwe bodemingreep is. Voor de orangerie en de nieuwe verhardingen is er een nieuwe bodemingreep van ca. 30 cm, met uitzondering van vijf palen met een diameter van 80 cm. Deze kennen een bodemingreep van 80 cm diepte. De zone waar alle putten geplaatst worden kent wél een diepgaande bodemingreep (ca. 2.5m). Deze zone is 60 m² groot.

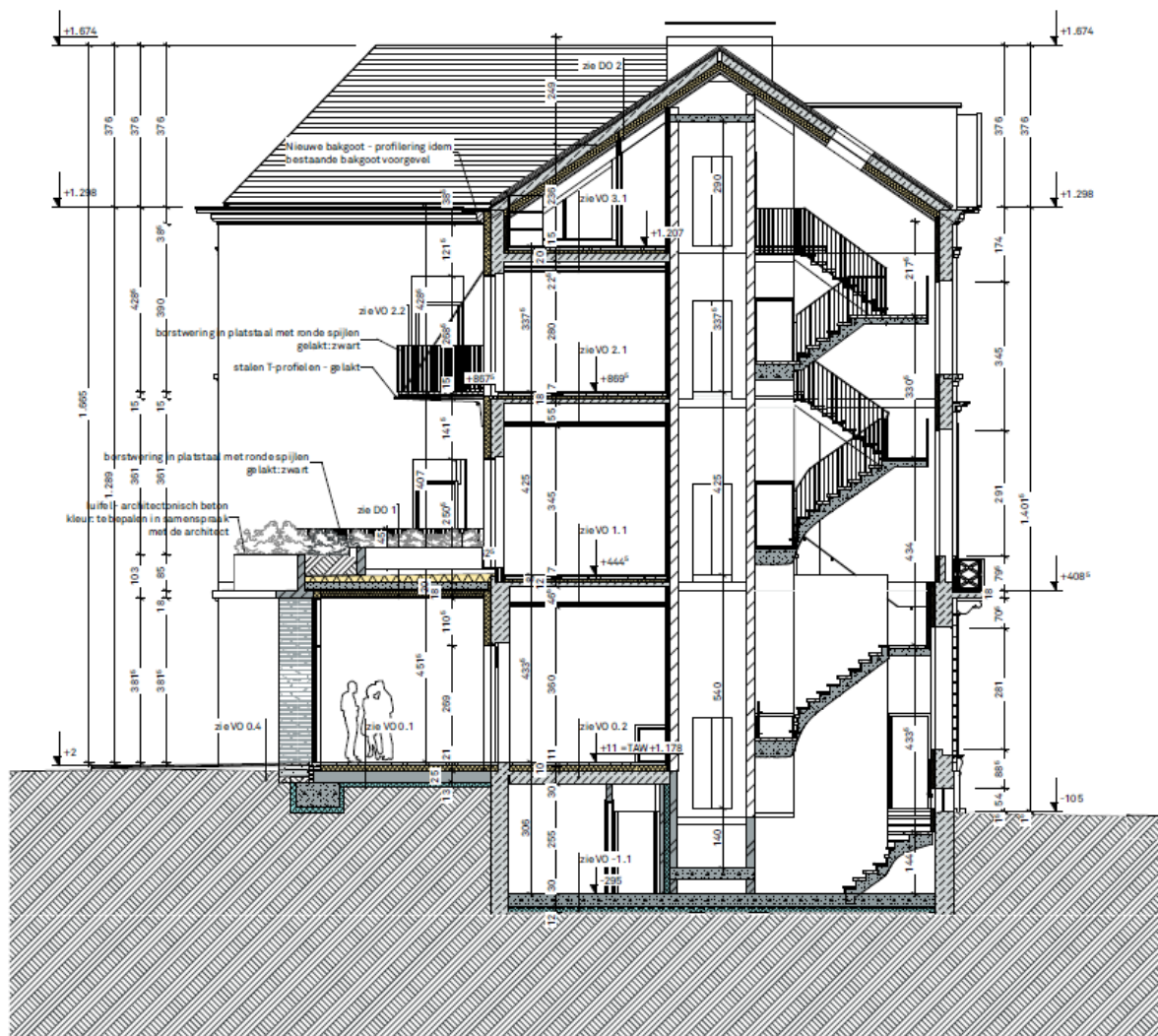
Gedetailleerde plannen zijn toegevoegd in bijlage.

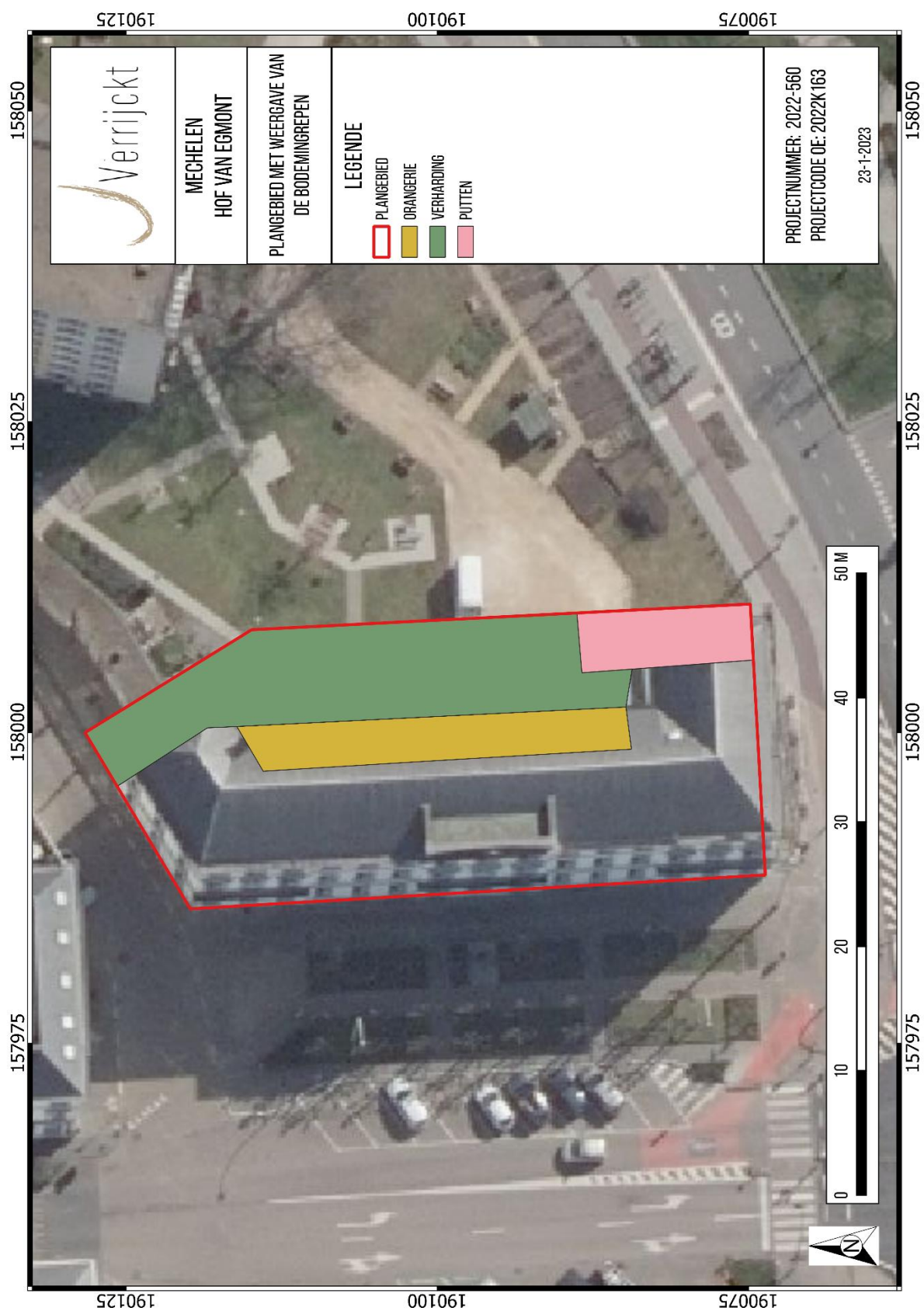
Figuur 3: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting¹³ op orthofoto¹⁴

¹³ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

¹⁴ AGIV 2021e

Figuur 4: Snede geplande werken

Figuur 5: Syntheseplan van de geplande werken op orthofoto¹⁵

¹⁵ AGIV 2021e

1.4 Assessmentrapport

1.4.1 Topografische situering

De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op figuur 1 & 2. Het plangebied Mechelen, Hof van Egmont is gelegen op de hoek van de Lucas en Maria Faydherbestraat, Kardinaal Mercierplein en de Hendrik Speecqvest. De noordelijke grens van het plangebied wordt gevormd door de Lucas en Maria Faydherbestraat. In het oosten wordt het plangebied begrensd door WZC 'Hof van Egmont', gelegen aan de Hendrik Speecqvest. De zuidelijke en oostelijke grens wordt gevormd door het Kardinaal Mercierplein. Het plangebied is gelegen aan de rand van het historisch stadscentrum van Mechelen, dat tevens een vastgestelde archeologische zone is.

Het plangebied is gelegen op ca. 200m ten zuidwesten van de Onze-Lieve-Vrouw van Hanswijk Basiliek en op ca. 300m ten zuidoosten van de Onze-Lieve-Vrouw-over-de-Dijlekerk. De Grote Markt van Mechelen bevindt zich op ca. 700m ten noorden van het plangebied. Gezien de ligging van het plangebied in het historisch centrum van Mechelen, heeft de omgeving van het plangebied een stedelijk karakter.

1.4.2 Landschappelijke en hydrografische situering

De omgeving rond het projectgebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen 3,62 en 21,3 m + TAW. Het plangebied is gelegen op een hoger gelegen deel van het landschap, dat gelegen is tussen de beekdalen van de Zenne (hierin zijn ook de Leybeek en de Vrijbroekloop gelegen) en de Dijle. Het kanaal Leuven-Dijle is ten zuidwesten van het plangebied gelegen. De dichtstbijzijnde waterloop is de Dijle, deze is op ca. 200m van het plangebied gelegen.

Het plangebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen 10,58 en 11,74 m + TAW. Hierbij is de oostelijke zone hoger gelegen dan de westelijke zone. Het plangebied is op microniveau gelegen op de gradiëntzone van de hoger gelegen gronden in het oosten, waarop het WZC is gelegen, en het lager gelegen Kardinaal Mercierplein.

De landschappelijke ligging van een plangebied al of niet in een gradiëntzone, kan belangrijke informatie herbergen over de mogelijke aanwezigheid van archeologische resten van jagers-verzamelaars. De meeste kampementen van jager-verzamelaars kunnen verwacht worden in de zogenaamde gradiëntzone, die zich uitstrekt vanaf de gradiënt (de grens tussen 'lage/natte' en 'hoge/droge' bodems) tot ca. 200 à 250 m in het droge deel. Een verklaring voor deze relatie moet worden gezocht in de volgende factoren:

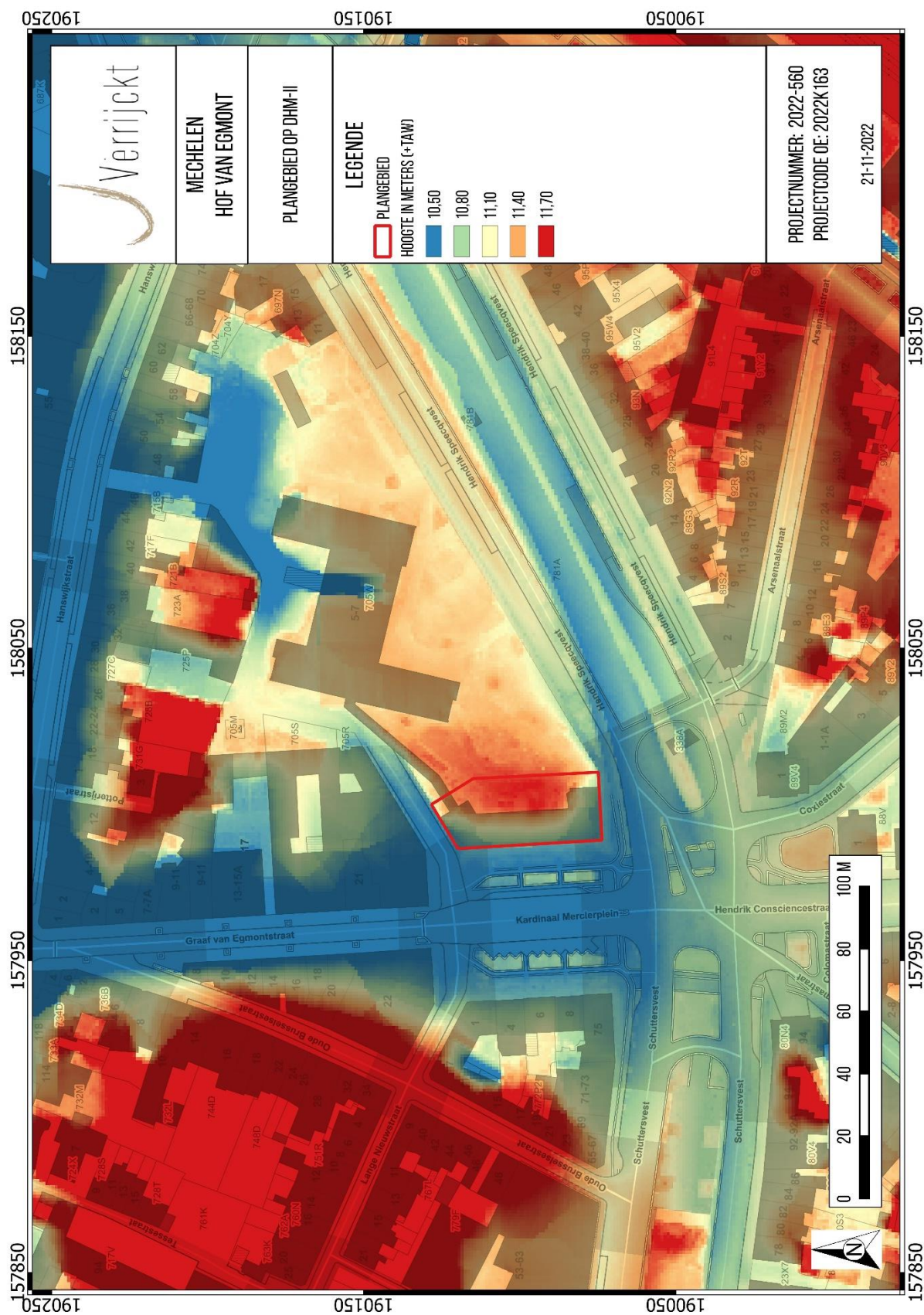
- Landschappelijke gradiënten worden gekenmerkt door het op korte afstand van elkaar voorkomen van een grote verscheidenheid aan vegetatie-typen. Dit brengt voor jager-verzamelaars met zich mee dat op dergelijke locaties een grote verscheidenheid aan voedselbronnen op korte afstand voorhanden is in de vorm van planten en dieren.
- Rivier- en beekdalen vormden markante en goed herkenbare elementen in het door bossen gedomineerde landschap. Met name in het laat-paleolithicum en mesolithicum vormden de dalen de belangrijkste transportroutes.
- Langs eroderende oevers van rivieren en beken kunnen vuursteenhoudende terrasafzettingen aan het daglicht treden. In een begroeid zandlandschap kan een dergelijke ontsluiting een belangrijke bron van vuursteen zijn.

- Water geldt als constante en betrouwbare voedselbron door de aanwezigheid van vis.
- De nabijheid en bereikbaarheid van (drink-)water.

Op basis van bovenstaande bespreking van het digitale hoogtemodel kan geconcludeerd worden dat het plangebied gelegen is op een gradiëntzone. Het plangebied ligt dus in een interessante landschappelijke locatie voor de aanwezigheid van jagers-verzamelaars, echter door de latere ingebruikname van het terrein, waarbij verschillende activiteiten binnen het plangebied hebben plaatsgevonden en het terrein al van minstens de 16de eeuw bebouwd is, worden dergelijke resten niet meer *in situ* verwacht.

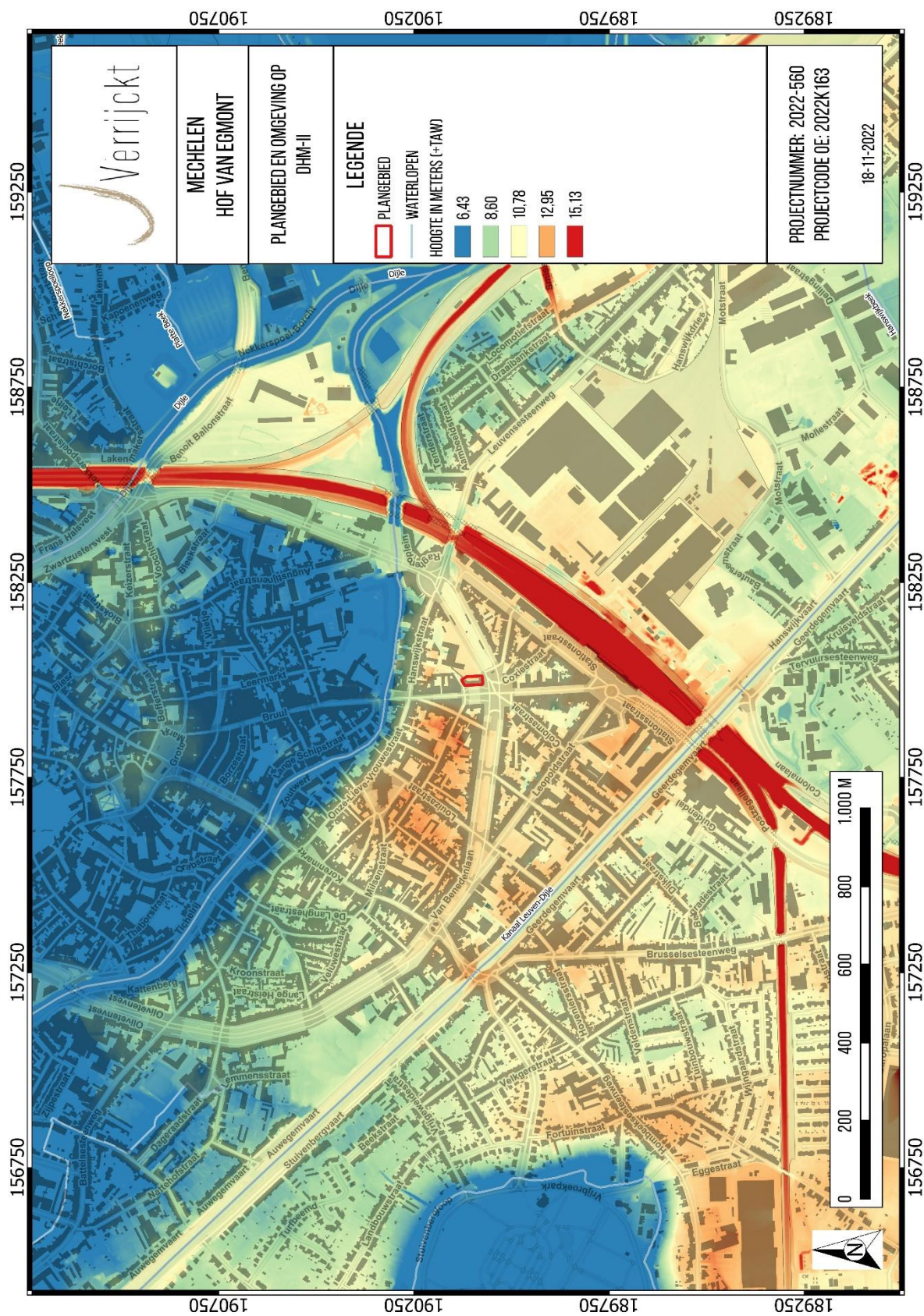
In geomorfologisch opzicht bevindt het plangebied zich in de oostelijke uitloper van de Vlaamse Vallei. “De ontstaansgeschiedenis van de oostelijke uitloper van de Vlaamse Vallei is niet conform aan deze van de Vlaamse Vallei. Tijdens het Saaliaan was er enkel een embryonale vorm van de uitloper aanwezig, breder in sommige arealen dan de uiteindelijke vorm, maar in diepte nog beperkt. Het is pas in het laat-Pleistoceen of bij de overgang van het midden-Pleistoceen dat de maximale uitschuring heeft plaatsgevonden waardoor een diepere, maar ook een nauwere uitloper ontstond. De Vlaamse Vallei kan beschreven worden als een grote depressie hoofdzakelijk van fluviatiele oorsprong die grotendeels beneden het huidige zeeniveau is geërodeerd. De oostelijke uitloper wordt gekenmerkt door een relatief vlak gebied waarbij in het noorden en in het zuiden wordt begrensd door een zacht oplopend reliëf. In het noordelijke gedeelte van het kaartblad zijn enkele centraal gelegen heuvelcomplexen aanwezig met een maximale hoogte van circa 50 m +TAW. Deze heuveltoppen zijn opgebouwd uit de Formatie van Diest”.¹⁶

¹⁶ VAN BAVEL J., VERRIJCKT J., 2021: P22-23

Figuur 6: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM II)¹⁷

¹⁷ AGIV 2021b

Figuur 7: Plangebied op het DHM II¹⁸

¹⁸ AGIV 2022b

1.4.3 Geologische situering

PALEOGEEN EN NEOGEEN (TERTIAIR)

De omgeving van het plangebied wordt gekenmerkt door afzettingen van de Formatie van Zelzate, meer bepaald het Lid van Ruisbroek. Dit lid bestaat uit groengrijs tot grijsbruin zand en is sterk fossielhoudend waarbij er soms grote oesterschelpen aanwezig zijn.

QUARTAIR 1/200.000

Op de Quartairgeologische kaart 1/200.000 is het plangebied gekarteerd als profieltype 3. Profieltype 3 betreft eolische afzettingen (zand tot silt) uit het Weichseliaan, mogelijk nog vroeg-Holocene (ELPw) aan de top, waarbij mogelijk ook hellingsafzettingen van het Quartair aanwezig (HQ) zijn. Het is mogelijk dat deze karteereenheid afwezig is. Onder deze afzetting bevinden zich fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (FLPw).

QUARTAIR 1/50.000

Op de Quartairgeologische kaart 1/50.000 is het plangebied gekarteerd als profieltype 24. Hierbij liggen eolische afzettingen en afzettingen van lokale oorsprong (zand tot lichte zandleem in het dekzandgebied en zandleem in het overgangsgebied) op zandige en grofkorrelige rivierafzettingen van een vlechtend rivierensysteem.

1.4.4 Bodemkundige situering

Op de bodemkaart van Vlaanderen is de bodem binnen het plangebied gekarteerd als OB en wordt omringd door hetzelfde bodemtype. Dit betekent dat er bebouwing aanwezig is. Dit zijn gronden die onderhevig zijn geweest aan antropogene ingrepen en vermoedelijk (enige mate van) verstoring herbergen. Gezien de ligging van het plangebied binnen het historisch centrum van Mechelen, in combinatie met een reeds uitgevoerd proefputtenonderzoek¹⁹ op een naastgelegen perceel, komen er binnen het plangebied hoogstwaarschijnlijk ophogingspakketten voor. De resultaten van het proefputtenonderzoek en de aangetroffen bodemkundige opbouw, wordt verderop besproken.

¹⁹ VAN DE STAAY I., DRIESEN P., 2017: p7-19

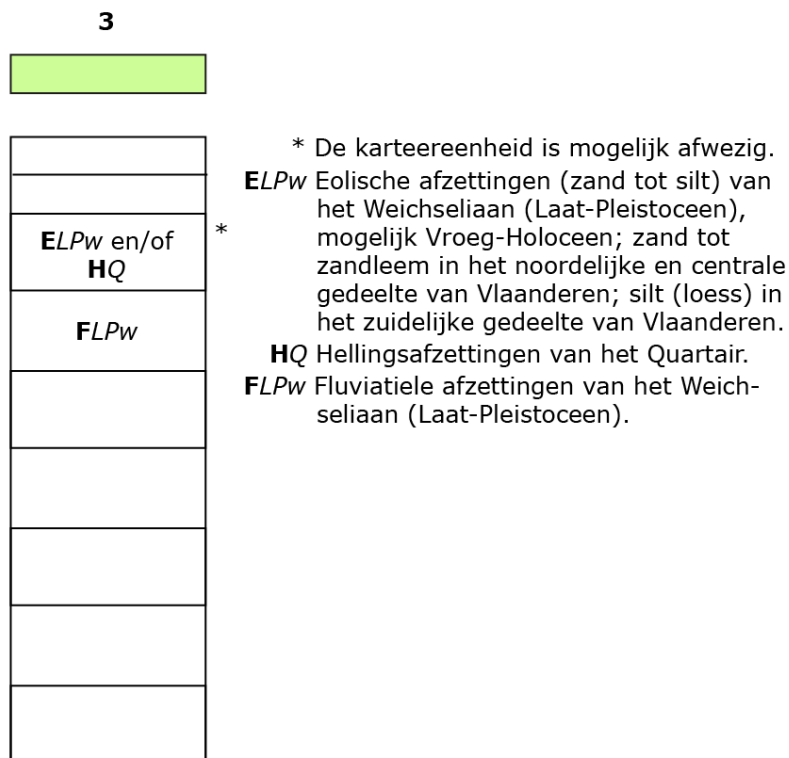
Figuur 8: Plangebied op de Tertiairgeologische kaart²⁰

²⁰ DOV VLAANDEREN 2022b

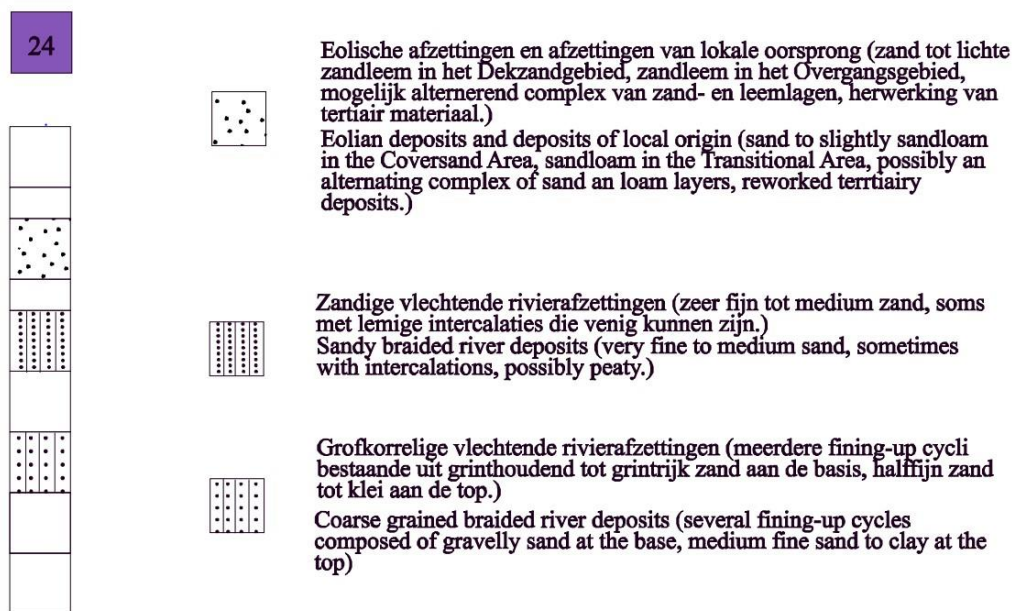

Figuur 9: Plangebied op de Quartaargeologische kaart 1:200.000²¹

²¹ DOV VLAANDEREN 2022c

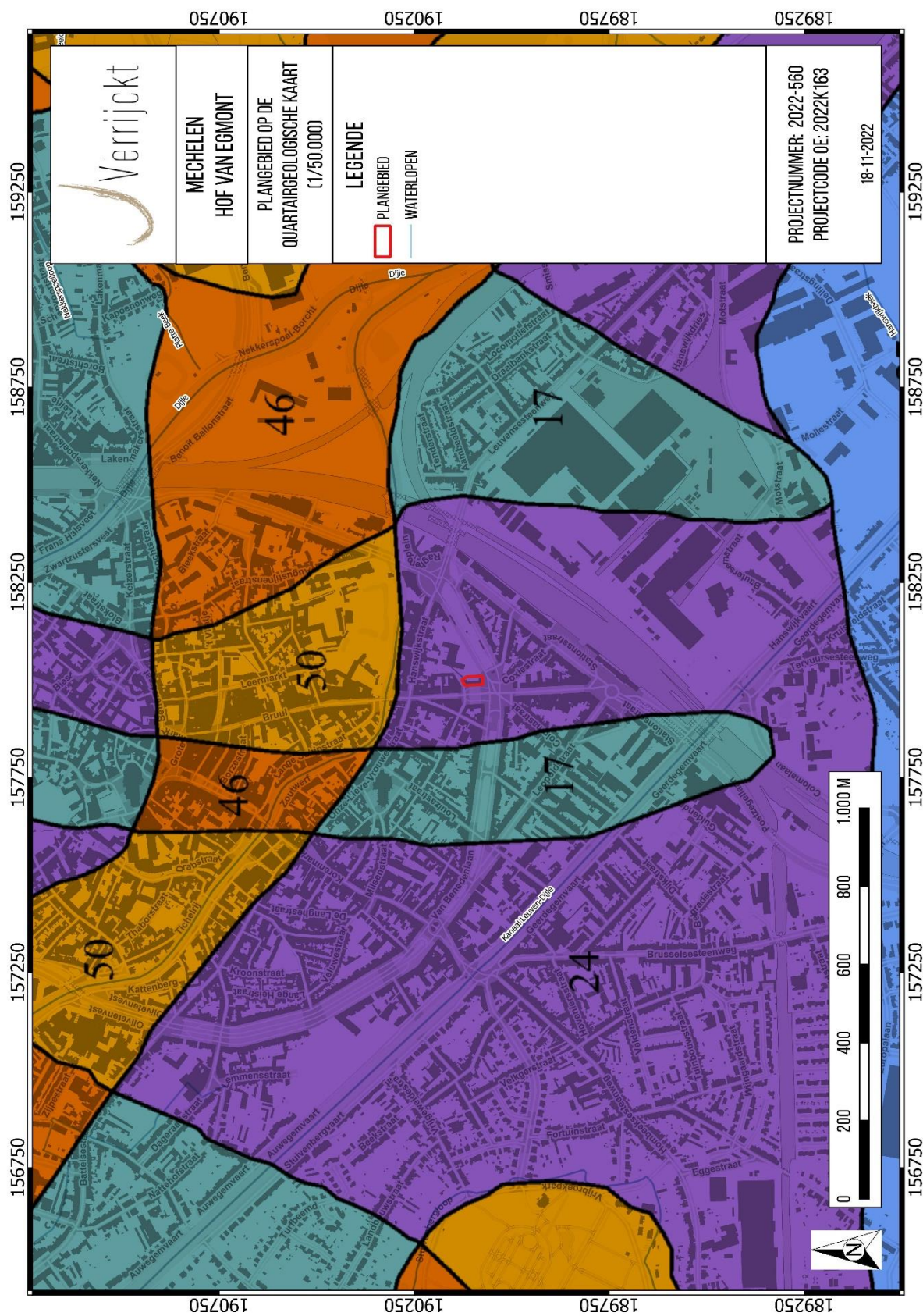
Figuur 10: Kenmerken van de Quartairgeologische kaart 1:200 000 betreffende het plangebied²²

Figuur 11: Kenmerken van de Quartairgeologische kaart 1:50 000 betreffende het plangebied²³

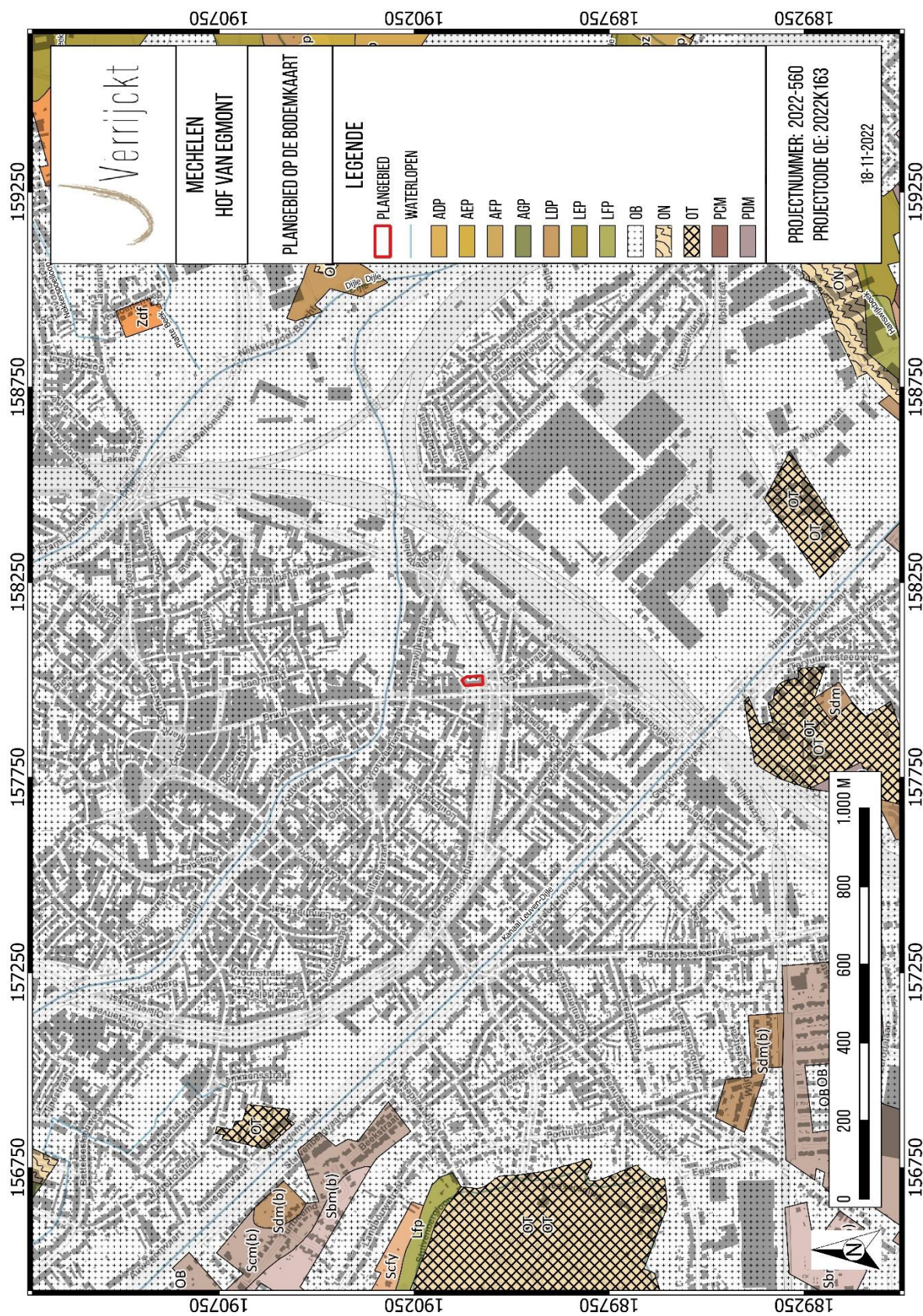
²² DOV VLAANDEREN 2022c

²³ DOV VLAANDEREN 2022c

Figuur 12: Plangebied op de Quartairgeologische kaart 1:50.000²⁴

²⁴ DOV VLAANDEREN 2022c

Figuur 13: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen²⁵

²⁵ DOV VLAANDEREN 2022a

1.4.5 Historische bronnen

Het plangebied ligt in de huidige gemeente Mechelen. Hieronder volgt eerst een korte historische schets van de stad Mechelen, waarna er een gedetailleerde historische weergave wordt gegeven van het plangebied.

Mechelen:

“In de historische bronnen komt de effectieve naam van de gemeente voor in de 15de eeuw. Hiervoor werd de naam van de gemeente als Maalinas (9de eeuw), Maslinas (10de eeuw), Maclines (11de eeuw), Machele (12de eeuw) en Mechgelme (14de eeuw) voorgesteld. De naam van de stad is afgeleid van ‘mahal’ wat verwijst naar vergader- of gerechtsplaats.

In de prehistorische tijden vormde Mechelen een ruw, bebost en zeer moerassig gebied tussen de vele armen van de Dijle. De omgeving in en rond Mechelen werd bewoond tijdens het neolithicum en de metaaltijden. Informatie met betrekking uit de Romeinse periode is in de omgeving niet zozeer aanwezig.

De omgeving in en rond Mechelen werd ook gekoloniseerd door de Franken waarbij verschillende domeinen talrijke -hem benamingen in de toponymie achterlieten. Deze periode wordt ook gekenmerkt door evangelisatie waarbij een klooster en een kerk in de omgeving werd opgericht. Mechelen ontsnapte ook niet aan de rooftochten van de Noormannen. Hierna volgde er een heropleving van de omgeving waarbij de heerlijkheid Mechelen is ontstaan. Hierdoor ontstaan verschillende pre-stedelijke kenmerken. Een eerste omheining ontstond waarna niet veel later een tweede omwalling werd aangelegd die rond 1300 voltrokken was. De rede hiervoor was de toenemende aangroei van bewoning rondom de eerste omheining. Hierbij ontstond ook de strijd omtrent de heerschappij van het omheinde terrein. Verschillende families namen Mechelen in handen. Door economische en sociale spanningen verkregen de onderdanen van Mechelen voorrechten. Midden 13de eeuw en 14de eeuw ontstond er een aangroeiende arbeidersklasse. Deze werden erkend en er werden reglementen opgesteld. De ambachten en voornamelijk het wollewerk speelden een voorname rol in het stadsbestuur. De Mechelse lakens werden fel gegeerd op de Europese markten. Engelse wol werd in de 13de eeuw verzekerd door Mechelse schepen. Mechelen kende veertig ambachten waardoor dit een verklaring geeft aan het functionele karakters van de gebouwen die aan de pleinen en de kronkelige straten werden opgetrokken. Mechelen groeide uit tot een politiek en economisch sterk ingerichte stad omgeven door een landelijk bevoorradingsgebied en Brabantse waterwegen. Hierdoor ontstonden er opnieuw verschillende wisselvalligheden omtrent de heerschappij. Echter tot het einde van het Ancien Régime behield Mechelen haar zelfstandigheid. De overgang van het middeleeuwse naar het moderne staatsleven verzwakte de stedelijke autonomie omstreeks de 15de eeuw. De verschillende ambachten werden strenger gereguleerd om stand te houden. De hernieuwde opleving stond in relatie met gebeurtenissen die zich afspeelde binnen de hogere kringen. Rond de 16de eeuw, met de intrede van Margareta van Oostenrijk, werd Mechelen het politieke centrum van de staat. Deze periode heeft bijgedragen aan het artistieke karakter van de stad. Doch door de dood van Margareta van Oostenrijk en nog andere externe factoren kan het einde van de 16de eeuw gekenmerkt worden door een lager bevolkingsaantal. Omstreeks de 17de -18de eeuw groeide het bevolkingsaantal terug. Dit dankzij katoenspinnerij, alsook de handel op nieuwe wegen (steenweg op Leuven en de Leuvense vaart). Het despotisme van Jozef II gaf uitbundige manifestaties. De Franse overheersing voerde enkele radicale wijzigingen in door de totale afschaffing van het Oude Regime. Hierdoor verdween ook de heerlijkheid Mechelen. Er werd hiertegen verzet wat uitmondde in de Boerenkrijg. Kort na de onafhankelijkheid van België werd Mechelen een geruime tijd de zetel voor de katholieke universiteit van Leuven.

Daarnaast werd er ook een spoorlijn aangelegd dat Mechelen tot knooppunt maakte van het Belgische spoorwegennet tot 1870. Stilaan ontwikkelde zich andere takken van nijverheid, zoals metaalnijverheid, meubelindustrie, etc. Toch heerste er nog armoede in 1845 waardoor christelijke en sociale instellingen met het oog op de verbetering van het lot van de arbeiders ontstond. Verder werd Mechelen tijdens Wereldoorlogen I en II sterk beschoten. Bij de heropleving boden de traditionele nijverheidstakken minder tewerkstelling, waardoor de werkloosheid vanaf 1950 werd opgevangen door industrieparken.”²⁶

Plangebied:

Hof van Egmont²⁷

Een historische aantekening bij het Hof van Egmont, geschreven door Jan Baptist De Noter in de 19de eeuw, geeft een korte en samenvattende geschiedenis van het Hof van Egmont en zijn omgeving. Jan Baptist De Noter was begeesterd door de studie van oude gebouwen en wordt geroemd als redder van het historische stadsuitzicht te Mechelen dankzij 340 schetsen en tekeningen die hij tussen 1830 en 1850 maakte.²⁸ Over het Hof van Egmont schrijft hij: *‘Dit hof heeft eerst toebehoord aan de Berthouders en wierd Berthouders hof en ook hof van Duffele geheeten. in de XVI eeuw is het den eygendom geworden van den graef van Egmond te Brussel onthalst 1568. deszelfs goederen geconfisceerd zynde, wierd dit hof in 1569 verkogt ten behoeven van de fondatie van St Heylwyck, gezegd de Pultery. gesticht door Vrouwe Heylwich Van den Nieuwenhuysse 1562. sedert heeft het gediend tot woon der arme weesen tot het eynden der XVIII eeuw. later diende het tot werkhuis van Weldadigheyd en wierd gansch afgebroken in 1839-1840.’*²⁹ Op basis hiervan en op basis van oude archiefteksten kan voor het onderzoeksterrein en zijn directe omgeving een korte geschiedenis geschetst worden: In een eerste akte kan op of rondom het onderzoeksterrein het Hof van Lier gesitueerd worden: *“rasso filius quondam rassonis walchelmi de consensu domini johannis de hofstade militis dedit arnoldo de assche mansionem suam dictam thof van liere in de hanswycstrate inter dicti rassonis et katherine van den rode sicut limitata est a de bautersheem dependentem”*.³⁰ In een akte uit 1345 betreffende dit Hof is er sprake van een tuin (hortum) in de Potterstraat en een andere tuin in de Hanswijkstraat.³¹ In archiefteksten wordt het terrein vanaf de 14de eeuw het Hof van Berthout of het Hof van Duffel genoemd. Ook dit Hof beschikte over een grote tuin. Zo is er in een document uit 1450 sprake van een boomgaard (pomerium), in eigendom van Wouter van Duffel.³² Het Hof van Duffel werd in 1506 aangekocht door Jan Sucquet, rekwestmeester in de Grote Raad van Mechelen. Deze bezat op dat ogenblik reeds enkele eigendommen tussen het Potterijstraatje en de Oude Brusselsestraat en liet daar een groot huis met een toren bouwen. In 1519 liet hij zijn woning over aan zijn broer Antoon. Uit de akten blijkt immers dat beide delen leengoederen waren. Het eigenlijke Hof van Duffel, met zijn uitgang en in de Potterijstraat en de Oude Brusselsestraat, was een leen van de heer van Mechelen (‘a Domino Mechliniensi Warandam’). Het tweede deel, meer naar de Hanswijkpoort toe, was een leen van de heer van Boutersem.³³ De precieze link tussen het Hof van Lier en het Hof van Duffel blijft duister.

²⁶ VAN BAVEL J., VERRIJCKT J., 2021: P30-31

²⁷ Overgenomen uit het bureauonderzoek van DE LOOF, A. & DRIESEN, P. 2022. Naar VAN DE STAHEY I. & DRIESEN P. 2017.

²⁸ http://www.cultuurraadmechelen.be/assets/files/orde/855/e-melaan_2010_04.pdf

²⁹ Regionale Beeldbank Mechelen: SME001005450.

³⁰ Steurs . eo. (1942) p. 92.

³¹ “...super unum hortum situm in de potterstraete, et super alium situm in de Hanswijk straete.” (Stadsarchief Mechelen, Inventaris documenten gedeponneerd door het Rijksarchief Antwerpen pp. 90-91, Inventaris van de archieven van de priorij van Hanswijk te Mechelen, nr. 3, Charterboek van 1380. Met kopieën van de documenten uit de 13de, 14de en 15de eeuw). Met dank aan Frank Kinnaer.

³² Stadsarchief Mechelen, Fonds Varia, nr. 286, R 455 f° 41v

³³ In de Hanswijkstraat bevonden zich zeer veel leengoederen van de heer van Boutersem. Boutersem was een kasteel gelegen buiten de Mechelse stadsmuren, centraal ingeplant in de parochie Hanswijk, dat rond het midden van de 13de eeuw in handen was gekomen van de familie van Boutersem (afkomstig uit het gelijknamige dorp in Vlaams-Brabant). Later kwam het kasteel en de bijhorende leengoederen in bezit van de familie de Merode (Bron: Frank Kinnaer)

Blijkens de akten van 1519 stonden er twee gebouwen, elk met een eigen toren, waarbij de toren van het Hof van Duffel de grootste en nieuwste toren was. Twee van dergelijke sites zo dicht bij mekaar lijken eerder onwaarschijnlijk in Mechelen. Vermoedelijk moeten ze eerder geïnterpreteerd worden als twee bouwfases van één complex.³⁴ Deze goederen kwamen in 1539 in het bezit van Francisca van Luxemburg en kwamen vervolgens toe aan haar zoon, graaf van Egmont. Na diens doodsvonnis en onthoofding op 5 juni 1568 werden zijn goederen aangeslagen en verkocht.

Kanongietarij³⁵

In het midden van de 14de eeuw kende de artillerie een grote vooruitgang met de introductie van het buskruit. De magistraat van Mechelen benoemde in 1356 een meester van de artillerie ‘meester Sibrecht, meester van den donderbussen’.³⁶ In samenhang hiermee werd in Mechelen de kanonindustrie uitgebouwd. Sinds de veertiende eeuw was de metaalsector al sterk aanwezig in de stad. Dankzij de Dijle konden de nodige grondstoffen makkelijk geïmporteerd en de eindproducten vlot geëxporteerd worden. Verder bleek de leemsoort, die in de omgeving van de stad te vinden was, uiterst geschikt te zijn als basismateriaal voor het vervaardigen van gietvormen. Tijdens de regering van Karel V (1ste helft 16de eeuw) werd Mechelen internationaal vermaard voor de productie van kanonnen en buskruit.³⁷ Eén van de meest bekende kanongieters in Mechelen was de uit Neurenberg afkomstige Hans Poppenreyter, die zich vestigde in een pand aan de Oude Brusselstraat. In de loop der tijd kocht hij meerdere panden op om zijn atelier uit te breiden.³⁸ Tot het einde van de 18de eeuw bleef de kanongietarij verder werken onder diverse leden van de familie.³⁹ Rond 1760 kwam de gietarij in onbruik en richtten de Oostenrijkers in de gebouwen een militaire academie in. In de tuin van de kanongietarij werden nog enkele bijkomende gebouwen opgericht met dezelfde functie. Het ging om de krijgsschool van het ‘Kaiserliches und Königliches Niederländisches National Feld Artillerie Corps’, onder leiding van Graaf de Ferraris, mn. de Ecole des mathématiques du corps d’artillerie des Pays-Bas autrichiens de Malines’. Deze gebouwen vormden het zenuwcentrum voor de centralisatie en de verwerking van de bekende kabinetskaart, die als eerste betrouwbare atlas van het Belgisch grondgebied kan worden beschouwd (zie infra).⁴⁰

Sint-Heilwichgodshuis of Putterij⁴¹

De nieuwe eigenaars van het Hof werden de uitvoerders van het testament van Remi(gius) de Halut, die er een godshuis wilden onderbrengen. Dat was namelijk de wens van hun overleden opdrachtgever: dat zijn bezittingen aangewend zouden worden om de droom van zijn in 1562 overleden vrouw, Heilwich Van Nieuwenhuyse, te laten uitkomen. En zo werd op 4 juni 1570 het Sint-Heilwichgodshuis of Putterij geopend. De Putterij werd een plek waar kinderen uit meestal arme gezinnen terecht konden. Zij kregen er eten en onderdak en werden in lijn met de christelijke leer onderwezen in een vak of ambacht; meisjes werden opgeleid tot huishoudster. Dankzij vele gulle giften kon de instelling haar werking stelselmatig uitbouwen. Op het toppunt was er plaats voor 52 jongens en 20 meisjes. De kinderen van de Putterij, herkenbaar aan een roodgeel pluimje, moesten zich onderwerpen aan een streng huisreglement (uitgebreide gebedsmomenten, vaste dag-nachtindeling, slechts één dag per jaar vrij, loon afstaan aan het godshuis ...). De naleving werd afgedwongen door personeel onder leiding van de testamentaire uitvoerders en nadien van de Proviseurs (altijd nazaten van Heilwich Van Nieuwenhuyse). In 1798 sloot de Franse bezetter de instelling en werden alle kinderen naar huis gestuurd.

³⁴ Bron: DE LOOF, A. & DRIESEN, P. 2022 naar Frank Kinnaer.

³⁵ Overgenomen uit het bureauonderzoek van DE LOOF, A. & DRIESEN, P. 2022. Naar VAN DE STAEY I. & DRIESEN P. 2017.

³⁶ Boek Bart Robberechts p 265-266

³⁷ <https://www.hofvanbusleyden.be/kanon-van-meester-merfen-54>

³⁸ http://mechelen.mapt.be/wiki/Kanongieten_in_Mechelen

³⁹ <http://www.stadskanonnie.be/historiek-kanongieten/index.html>

⁴⁰ Heyvaert B. ea. (2011): 30.

⁴¹ Overgenomen uit het bureauonderzoek van DE LOOF, A. & DRIESEN, P. 2022. Naar VAN DE STAEY I. & DRIESEN P. 2017.

Daarna richtte het stadsbestuur de gebouwen tijdelijk in als een Werkhuis voor Weldadigheid. Pas een 50-tal jaar later zou een nieuwe poging ondernomen worden om de Putterij te doen herleven met de oprichting van een 'godshuis' op een andere locatie.

Figuur 14: Aquarel door J.B. De Noter van de kanongieterij, getiteld 'Canon Gieterij; Afgebroken met het maeken der Egmond Plaets 1837'. Zicht vanuit de Oud Brusselstraat. Rechts bevindt zich de achtergevel van de Oude Brusselpoort (Bron: Stadsarchief Mechelen en fig. 22, Evaluatienota MEHE16)⁴²

Vanaf de 19de eeuw

Uit bovenstaande aquarel en bijschrift kan geconcludeerd worden dat het Kardinaal Mercierplein / Egmondplaats in 1837 werd aangelegd. Tot die tijd bevond zich binnen het plangebied een kanongieterij en een militaire academie.

Van historisch kaartmateriaal kan opgemaakt worden dat het plangebied zeker vanaf de 16de eeuw al (deels) bebouwd is. Achter deze bebouwing is tuinzone aanwezig. Vervolgens valt uit 18de- en 19de-eeuwse bronnen op te maken dat er in de 18de en begin van de 19de eeuw een militaire academie en een kanongieterij binnen het plangebied aanwezig waren. Deze bebouwing is in de 19de eeuw gesloopt voor de aanleg van het Kardinaal Mercierplein en de huidige Graaf van Egmontstraat. Ook de kanongieterij en de Putterij gingen tegen de vlakte. In de 2de helft van de 19de eeuw wordt uiteindelijk de huidige bebouwing opgetrokken. In 1839 ontwierp de Tiense stadsarchitect François Drossaert een neoclassicistische eenheidsbebouwing van zeven woningen langs de Graaf van Egmontstraat. In augustus van dat jaar kreeg meester-metser P.J. Gernaert uit Mechelen de opdracht voor de bouw van de eerste drie panden. In 1841 startte de Brusselse aannemer Deffaux de bouw van de overige vier woningen, inclusief het hoekgebouw met het Kardinaal Mercierplein. De koetshuizen in de tuin van vier van de panden en de vermelding van vestibules met kapitelen, gedecoreerde stucplafonds en marmeren schouwen in de bestekteksten wijzen op het standingvolle karakter van de woningen. Al in 1868 verkocht de Commissie de huurwoningen aan de Graaf van Egmontstraat. Volgens het bestuur vielen er in de toekomst namelijk grote herstellingen te verwachten.

⁴² VAN DE STAAY I., DRIESEN P., 2017

Bovendien achtte het de interest uit het beleggen van de verkoopsom hoger dan deze uit de verhuur, die bovendien onderdak verschafte aan de gegoede klasse.⁴³ In de jaren nadien vinden er binnen het plangebied nog verschillende verbouwingen plaats.

Figuur 15: De aanleg van de Graaf van Egmontstraat in 1837-1839 leidde tot de afbraak van de Putterij, zoals te zien op deze tekening van Jan-Baptist De Noter) (Bron: Coeckelbergs, & Van den Mooter, OMD22-Borchure)⁴⁴

Figuur 16: Foto van Mechelen Hendrik Speecvest uit 1982 (© Beeldbank Onroerend Erfgoed)⁴⁵

⁴³ DE LOOF, A. & DRIESEN, P. 2022

⁴⁴ DE LOOF, A. & DRIESEN, P. 2022.

⁴⁵ <https://id.erfgoed.net/afbeeldingen/273750>

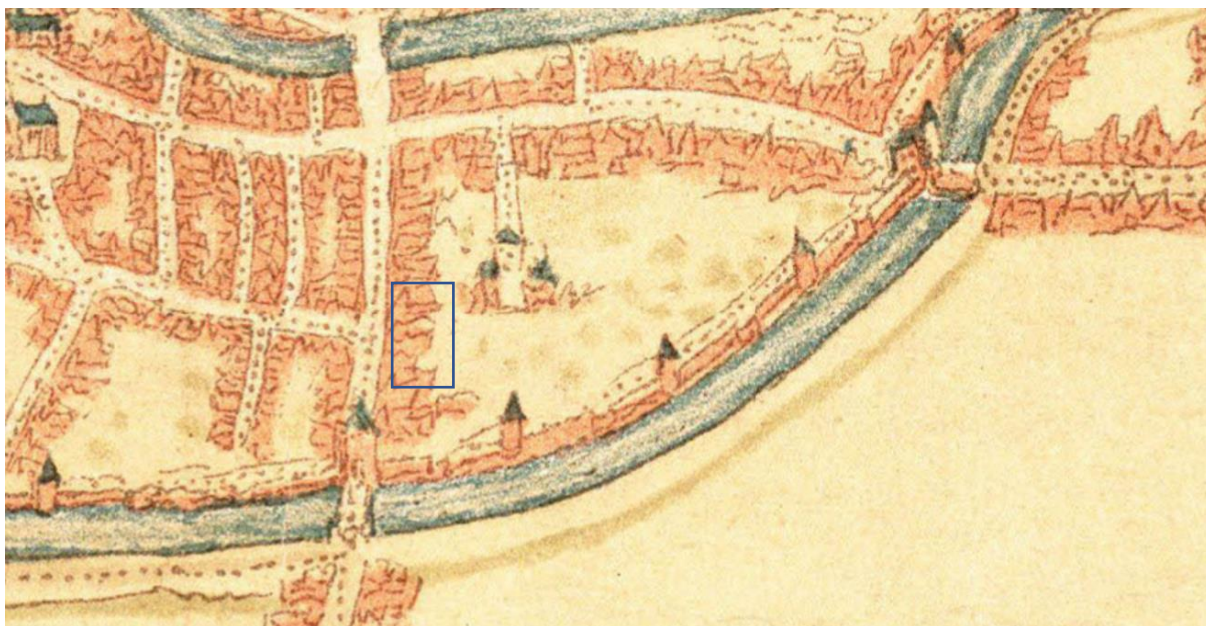
1.4.6 Cartografische bronnen

Een belangrijke bron van informatie wordt geleverd door het historisch kaartmateriaal. Met deze bronnen kan nagegaan worden of er in historische tijden bebouwing is geweest op het terrein, of dat het landgebruik van het perceel is gewijzigd doorheen de tijd. Hierbij moet wel rekening gehouden worden met het feit dat de eerste bruikbare kaarten pas vanaf de 16de eeuw of later voorhanden zijn.

Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op kaarten geen garantie dat er geen bebouwing is geweest. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijker bouwwerken zoals kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er weinig of geen aandacht voor de burgerlijke architectuur. Pas vanaf de 19de eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde topografische en kadasterkaarten. Mogelijk eerder aanwezige structuren kunnen intussen verdwenen zijn.

JACOB VAN DEVENTER (1550-1565)

Op de kaart van Jacob Van Deventer is binnen de westelijke zone van het plangebied bebouwing weergegeven langs de toenmalige straatzijde. De oostelijke zones maken deel uit van de achterliggende tuinzones. De bebouwing ligt langs een toen belangrijke verkeersroute in en uit de stad via de Brusselsepoort, welke later zijn geweest voor de aanleg van de huidige Graaf van Egmontstraat en de Ring rond Mechelen. Het gebouw dat ten oosten wordt weergegeven betreft mogelijk het Hof van Graaf Egmont.⁴⁶

Figuur 17: Uitsnede van de kaart van Jacob Van Deventer met aanduiding van het plangebied bij benadering (Bron: regionale beeldbank)⁴⁷

⁴⁶ DE LOOF, A. & DRIESEN, P. 2022

⁴⁷ <https://www.regionalebeeldbank.be/beeldbank/1128702>

PLATTEGROND VAN JAN VAN HANSWIJCK (laatste kwart 16de eeuw)

Dit plan uit het laatste kwart van 16de eeuw, waarvan in de 19de eeuw een kopie werd gemaakt door Jan-Baptist De Noter, toont een gelijkaardige weergave als de voorgaande kaart waarbij het plangebied nabij de voormalige Oude Brusselsestraat gelegen is, waaraan zich bebouwing bevond evenals achterliggende tuinzones. De weergave is gedetailleerder dan de voorgaande kaart. In de directe omgeving situeerde zich tevens het hof van Graaf van Egmont.

Figuur 18: Uitsnede van het plan van Jan van Hanswijck (laatste kwart 16de eeuw), kopie door Jan-Baptist De Noter, 1812 en aanduiding van het onderzoeksgebied bij benadering (Bron: regionale beeldbank)⁴⁸

PLATTEGROND VAN BRAUN EN HOGENBERG (1574)

Een gelijkaardig beeld is weergegeven op de plattegrond van de stad Mechelen door Braun en Hogenberg uit 1575. In tegenstelling tot voorgaande kaarten is het Hof van Egmont hier wat meer naar het zuiden weergegeven, dichterbij het huidige plangebied.

⁴⁸ <https://www.regionalebeeldbank.be/beeldbank/1121310>

Figuur 19: Uitsnede van plattegrond van de stad Mechelen door Braun en Hogenberg en aanduiding van het onderzoeksgebied bij benadering (1574) (bron: regionale beeldbank)⁴⁹

BLAEU (1649)

De Blaeukaarten werden in de 17de eeuw opgesteld door de Nederlandse cartograaf Jan (jaon) Willemz Blae (1598/99-1673).

Op de Blaeu-kaart staat binnen de westelijke zone van het plangebied mogelijk bebouwing gekarteerd. De oostelijke zone bestaat uit tuinzone van deze bebouwing. Ook is het mogelijk dat het plangebied volledig achter deze bebouwing valt, doordat het huidige Kardinaal Mercierplein breder is dan de wegenis die er voor de aanleg van dit plein lag. Mogelijk lag deze bebouwing dus (grotendeels) onder het huidige Kardinaal Mercierplein.

VILLARET (1745-1748)

De Villaretkaart wordt eveneens de kaart van de Franse ingenieurs en geografen genoemd (1745-1748). Het bestrijkt grote delen van het huidige Belgische grondgebied en vertelt ons hoe het landschap erbij lag in het midden van de 18de eeuw. Na de slag bij Fontenoy (1745) kregen de Fransen voor enkele jaren de controle over onze gebieden. Het is in die militaire context dat de meer dan 80 kaartbladen ontstonden.

Op de Villaretkaart staat het plangebied gekarteerd binnen het stadscentrum van Mechelen. Het stadscentrum is echter niet nader gekarteerd.

FERRARIS (1771-1778)

De Ferrariskaarten zijn een verzameling van 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Ze zijn opgemaakt tussen 1771 en 1778 onder leiding van veldmaarschalk Joseph de Ferraris. Het is de eerste systematische kartering van het Belgische grondgebied, hoewel soms lokale verschuivingen mogelijk zijn.

⁴⁹ <https://www.regionalebeeldbank.be/beeldbank/1128375>

Op de Ferrariskaart ligt het plangebied aan de rand van het stadscentrum. Binnen het plangebied lijkt geen bebouwing aanwezig. Wel lijken er structuren binnen het plangebied aanwezig. Onbekend is echter wat dit voor moet stellen. Wanneer er gekeken wordt naar een andere kaart uit dezelfde periode, een plattegrond van het stadscentrum van Mechelen door Berlin (ca. 1777), valt op te maken dat binnen het plangebied de Kryghs-academie (Militaire academie – artillerie) en de Canon-Gieterij (kanongieterij) aanwezig zijn.

Vervolgens worden vier cartografische bronnen uit de 19de eeuw vergeleken.

ATLAS DER BUURTWEGEN (1843-1845)

De Atlassen der Buurtwegen werden opgemaakt in uitvoering de wet van 10 april 1841. De atlas maakt een onderscheid in buurtwegen en voetwegen (sentiers). Per toenmalige gemeente werd een atlas opgemaakt, met uitzondering van een aantal stadskernen.

Op de Atlas der Buurtwegen zien we een ander beeld dan de Ferrariskaart. Er lijkt nu andere bebouwing aanwezig dan op 18de-eeuws kaartmateriaal. Op de Atlas der Buurtwegen is niet gedefinieerd om wat voor bebouwing het hier gaat.

VANDERMAELEN (1846-1854)

De kaarten Vandermaelen of Vandermaelenkaarten zijn een verzameling van historische kaarten van België, gemaakt door Philippe Vandermaelen (1795-1869). Deze kaarten geven een gedetailleerd beeld van heel België en worden beschouwd als de opvolger van de Ferrariskaarten uit de periode 1771-1778.

Op de Vandermaelenkaart zien we een ander beeld als op de Atlas der Buurtwegen. De vesting is gesloopt, en het station van Mechelen is reeds aangelegd. Ook is de stadsgracht grotendeels gedempt, waardoor het huidige Kardinaal Mercierplein begint te ontstaan

POPP (1842-1879)

Met de Popp-kaarten wordt de verzameling van kadasterkaarten bedoeld die in de 19de eeuw uitgegeven werd door de Brugse drukker-uitgever Philippe Chrétien Popp (1805-1879).

Het beeld op de Popp-kaarten komt al deels overeen met de huidige situatie. Binnen het plangebied is ongedefinieerde bebouwing aanwezig. Deze komt qua vorm nog niet overeen met de huidige bebouwing.

TOPOGRAFISCHE KAART 1904

Een vierde bron uit de 19de eeuw is de topografische kaart van België uit 1873.

De topografische kaart van 1904 tonen een gelijkaardige situatie als voorgaande kaarten. Er is niet-gedefinieerde bebouwing aanwezig binnen het plangebied. Gekend is echter dat het huidige gebouw uit het tweede kwart van de 19de eeuw dateert. Het huidige gebouw moet dus al aanwezig zijn.

TOPOGRAFISCHE KAART 1981

Op de topografische kaart van 1981 zien we voor het eerst het huidige gebouw als zodanig afgetekend als onderdeel van een rustoord (het huidige WZC 'Hof van Egmont').

ORTHOFOTO 1979-1990 EN 2016

Op de orthofoto van 1979-1990 zien we een situatie sterk gelijkende de huidige situatie. Er zal binnen het plangebied niet veel meer veranderen. Op de orthofoto van 2016 zien we de huidige situatie.

Figuur 20: Plangebied op de stadsplattegrond van Mechelen door Blaeu (1649)

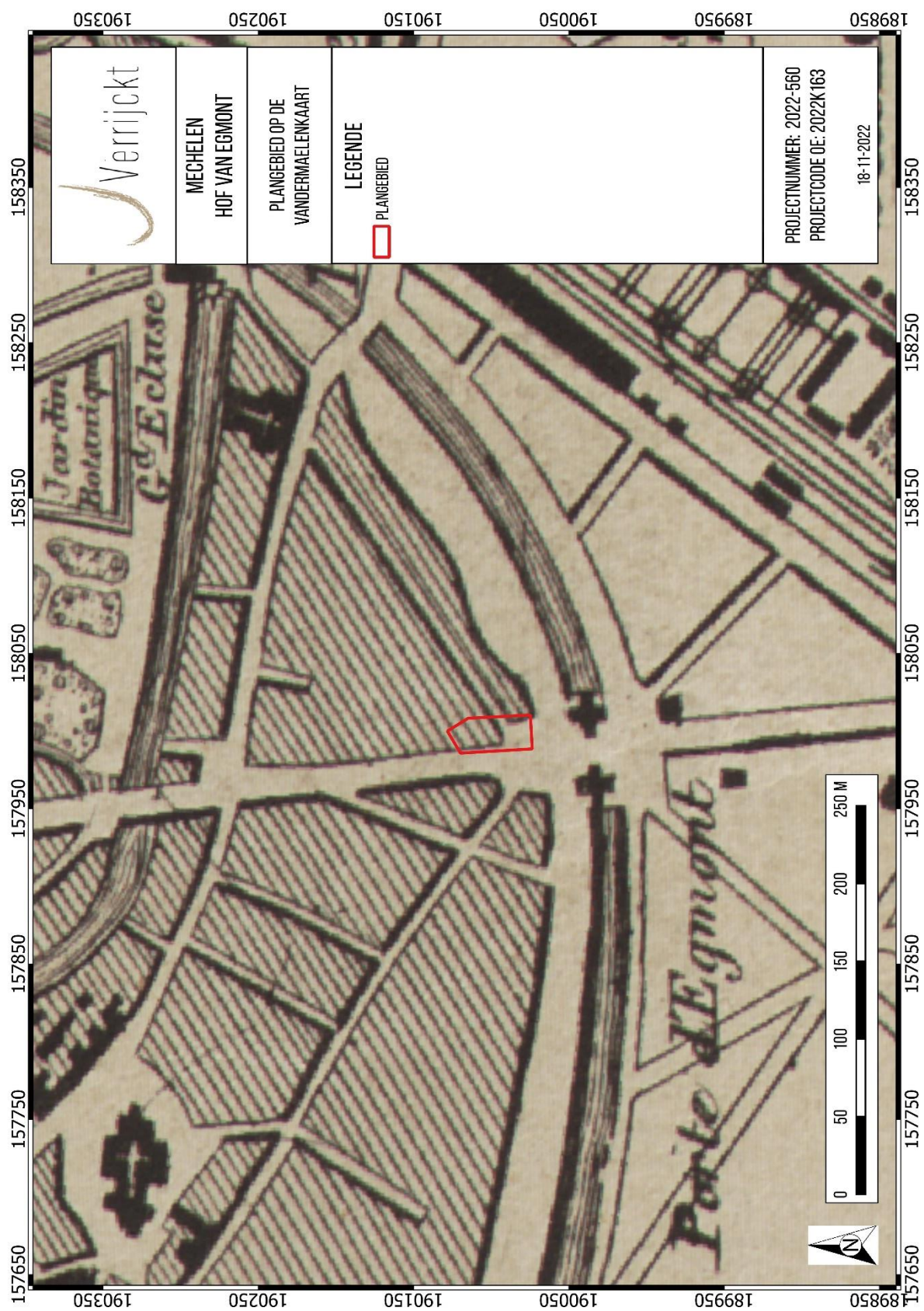
Figuur 21: Plangebied op de Villaretkaart⁵⁰

⁵⁰ GEOPUNT 2022a

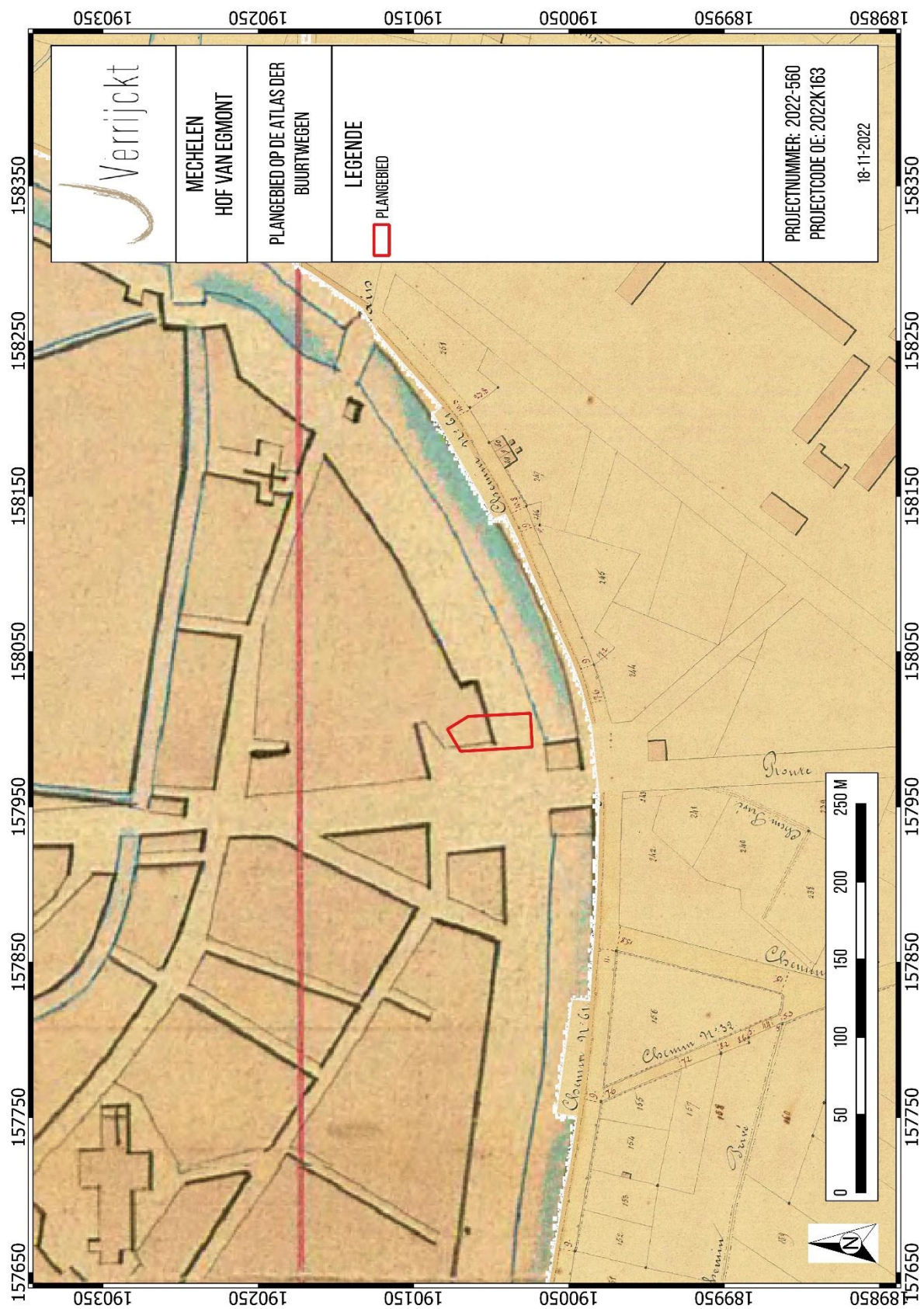
Figuur 22: Plangebied op de Ferrariskaart⁵¹

⁵¹ GEOPUNT 2022c

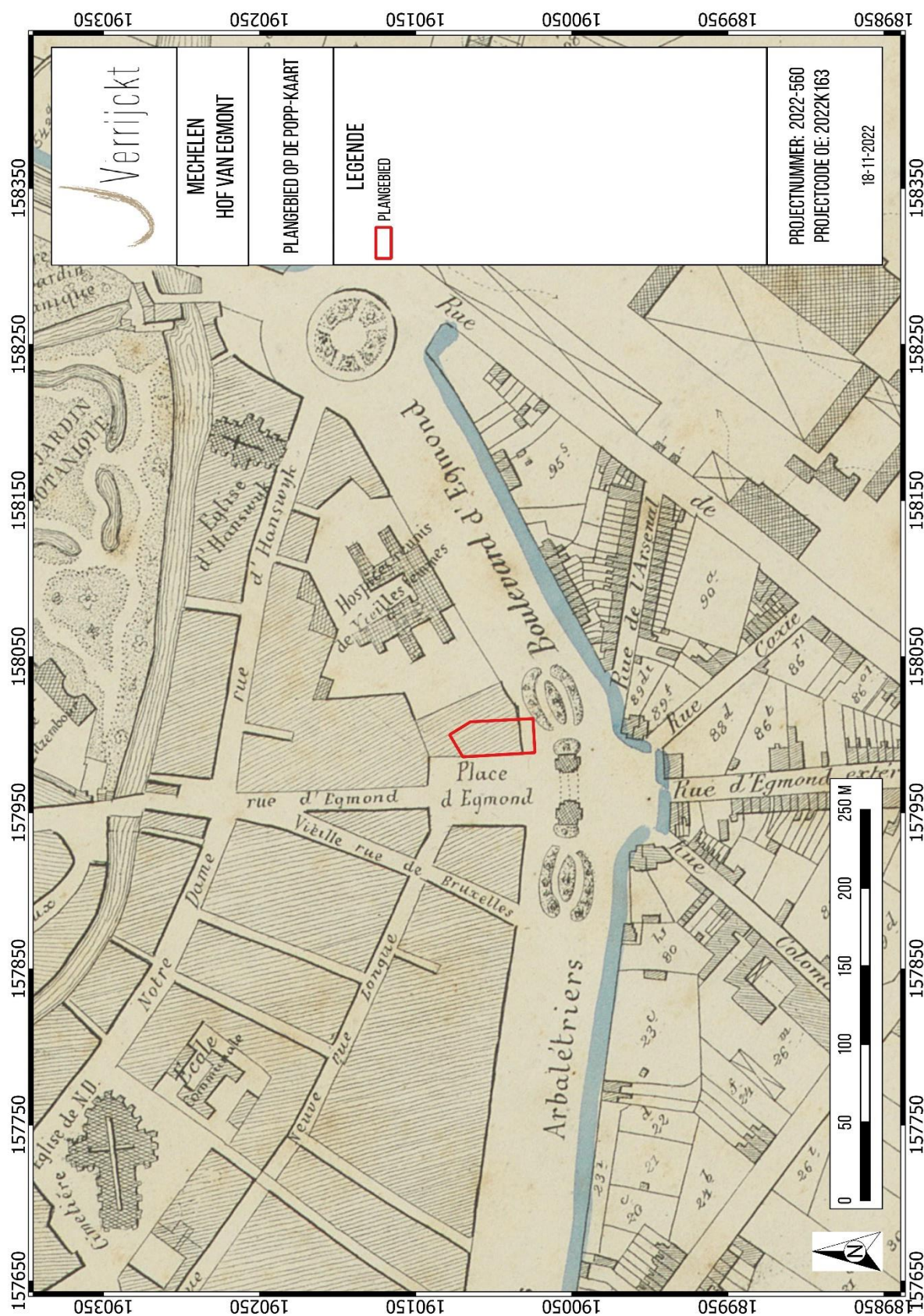
Figuur 23: Plangebied op de Vandermaelenkaart⁵²

⁵² GEOPUNT 2022d

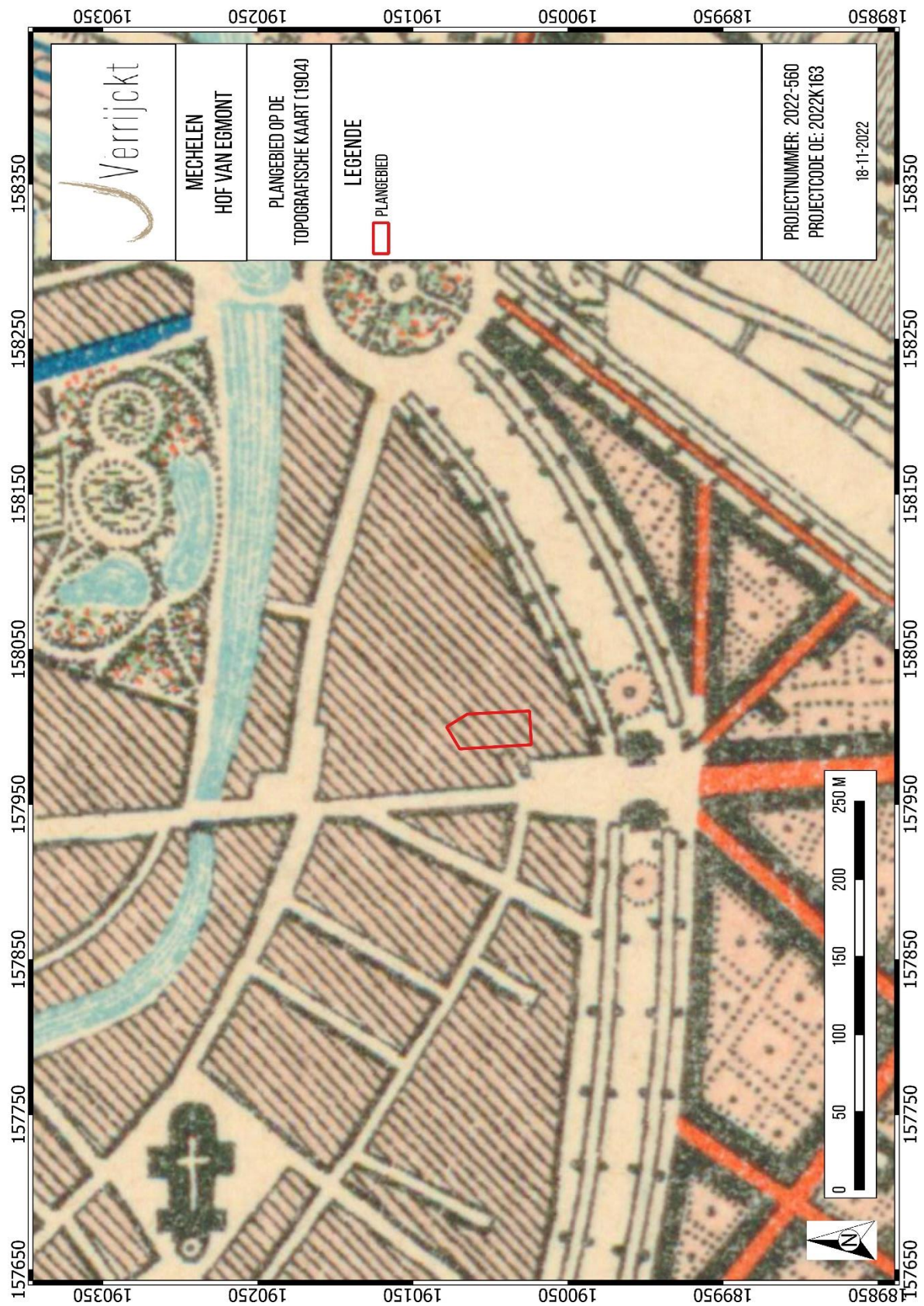
Figuur 24: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen⁵³

⁵³ GEOPUNT 2022b

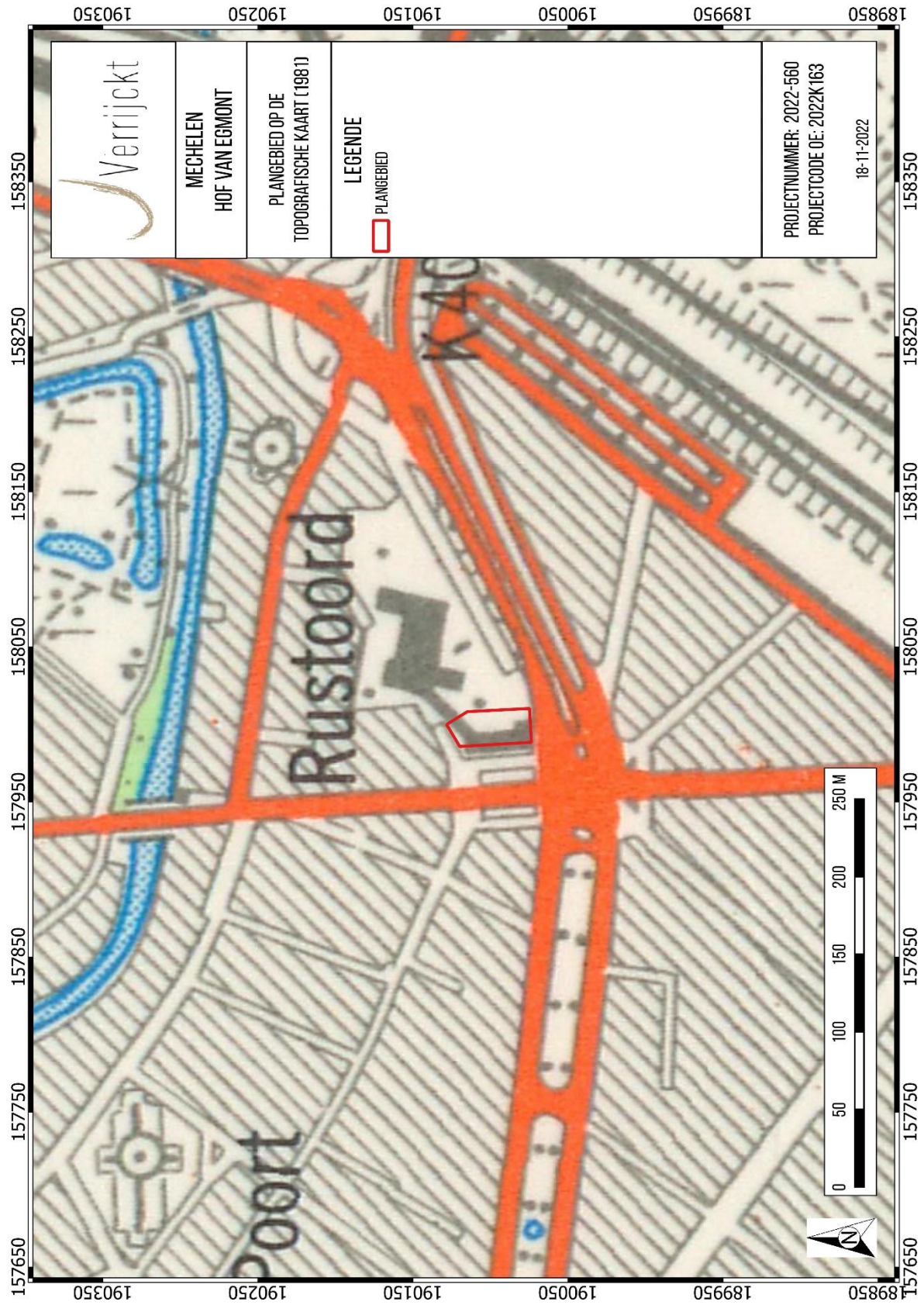

Figuur 25: Plangebied op de Poppkaart⁵⁴

⁵⁴ GEOPUNT 2022e

Figuur 26: Plangebied op de topografische kaart (1904)

Figuur 27: Plangebied op de topografische kaart (1981)

Figuur 28: Plangebied op orthofoto (1979-1990)

Figuur 29: Plangebied op orthofoto (2016)

1.4.7 Archeologisch bronnen

CENTRAAL ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS (CAI)

Binnen de contouren van het plangebied zijn er geen archeologische waarden gekend. Wel is de aanwezige bebouwing aangeduid als bouwkundig erfgoed en betreft het een beschermd monument. Voor de ruime omgeving van het plangebied kunnen zowel de Centrale Archeologische Inventaris (CAI), als de archeologische gebeurtenissen, (vastgestelde) archeologische zones en goedgekeurde archeologienota's geraadpleegd worden. Allereerst volgt hieronder een oplijsting van de gekende archeologische waarden zoals opgelijst in de archeologische databank van vindplaatsen in Vlaanderen (CAI).

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.⁵⁵

CAI-NUMMER	TOPONIEM	OMSCHRIJVING	DATERING	BRON
211385	Hof van Egmont	Archeologisch onderzoek: profielput 1: plaatselijk ophogingspakket van ongeveer 50 cm, aan de hand van een bord in majolica en een munt 1608 te dateren in de 17de eeuw.	Middeleeuwen	https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/211385
206790	Lange Nieuwstraat 3	Archeologisch onderzoek: Vondstenconcentratie > Aardewerk > Mechels aardewerk (blauw-grijs, met zelden sporen van glazuur, 13de-14de eeuw), Steengoed, rood aardewerk)	Middeleeuwen	https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/206790
102265	Oude Brusselstraat I	Vondstconcentratie Romeins bouw materiaal.	Romeinse Tijd	https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/102265
102297	Graaf van Egmontstraat 15	Archeologisch onderzoek: afvalput met grote hoeveelheden pottenbakkersafval. Ovens werden niet gevonden.	Middeleeuwen	https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/102297
211434	Vijfhoek	Archeologisch onderzoek: Huizenblok.	Middeleeuwen	https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/211434
206785	Lange Nieuwstraat - Guldenmauwstraat	Toevalsvondst: kruidje van steengoed (Raerentype), bevond zich op ca 1	Nieuwe Tijd	https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/206785

⁵⁵ CAI 2022

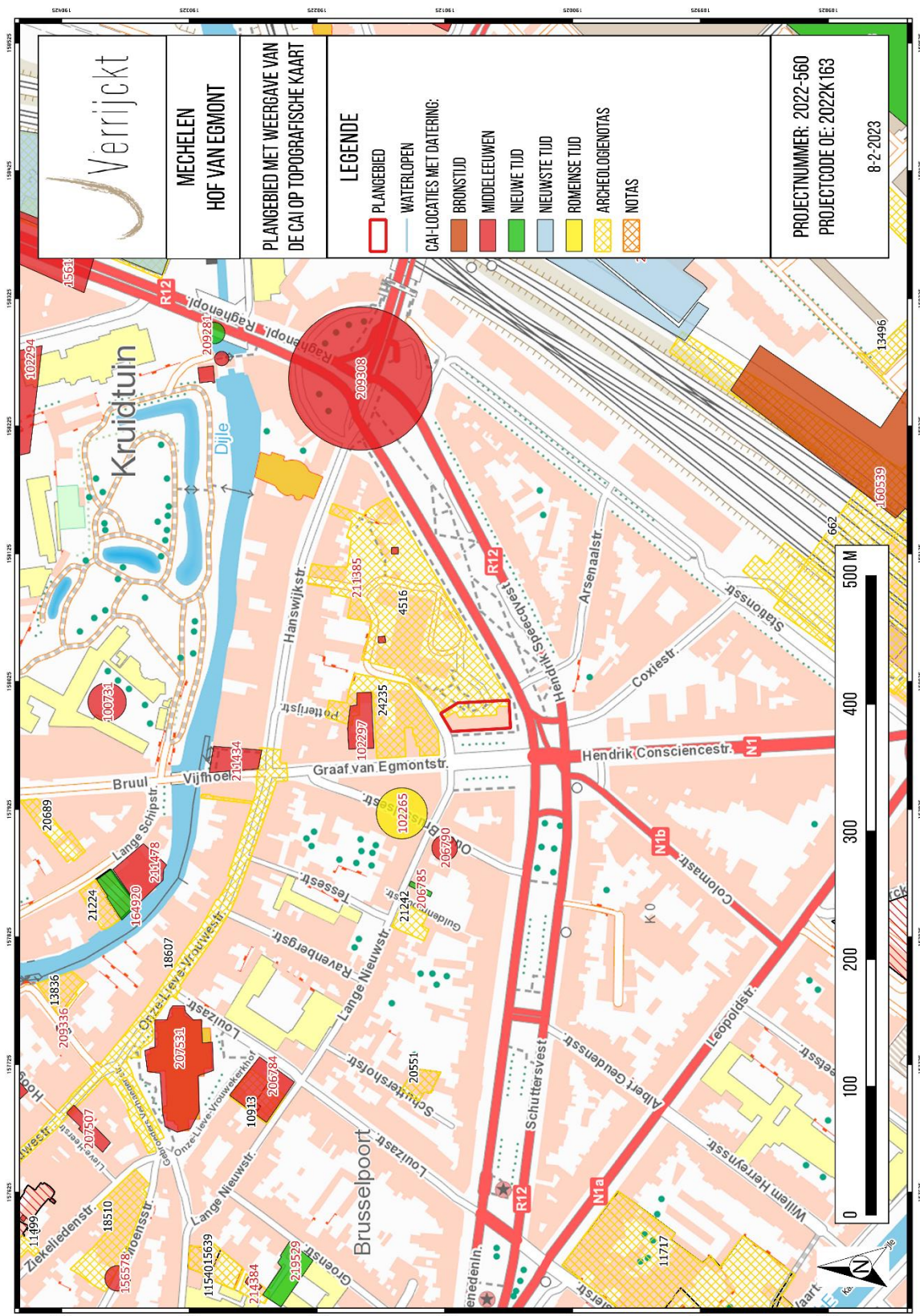
		m onder een oude vloer.		
211478	Lange Schipstraat 92-102	Archeologisch onderzoek: muren, bakstenen vloertje.	Middeleeuwen	https://cai.onroerendergoed.be/locatie/211478
209308	Kruispunt Leuvensteenweg - Raghenoplein - H. Speeqvest	3 parallel lopende structuren in zandsteen op 6,5 meter van elkaar gelegen. Onder een van de structuren was een fundering in baksteen zichtbaar.	Middeleeuwen	https://cai.onroerendergoed.be/locatie/209308
209281	Zandpoortvest - Raghenoplein	Aardewerk aangetroffen tijdens archeologisch onderzoek.	Nieuwe Tijd	https://cai.onroerendergoed.be/locatie/209281
207531	Onze-Lieve-Vrouw-over-de-Dijle	Archeologisch onderzoek: lientallen skeletten en restanten van vloeren en muren.	Middeleeuwen	https://cai.onroerendergoed.be/locatie/207531
207361	Raghenoplein - Zandpoortvest	Toevalsvondst: 2 grote stukken houten balk en muurwerk die mogelijk deel uitmaakten van het voormalige molencomplex	Middeleeuwen	https://cai.onroerendergoed.be/locatie/207361
207316	Leuvensesteenweg MST030	2 gebouwen die in verband te brengen zijn met de spoorwegen.	Nieuwste Tijd	https://cai.onroerendergoed.be/locatie/207316
206784	Lange Nieuwstraat III	Toevalsvondst: kannetje in blauw-grijs reducerend gebakken aardewerk.	Middeleeuwen	https://cai.onroerendergoed.be/locatie/206784
164920	Lange Schipstraat 88-90	Archeologisch onderzoek: keldermuren, antropogene ophogingslagen, waterput, beerbak, funderingsmuren.	Nieuwe Tijd	https://cai.onroerendergoed.be/locatie/164920
160539	Stationsomgeving (MST10/3, MST.TO.020)	Archeologisch onderzoek: Kringgreppel	Bronstijd	https://cai.onroerendergoed.be/locatie/160539
100962	Molenhuis	Volmolen	Middeleeuwen	https://cai.onroerendergoed.be/locatie/100962
100731	Pitzemburg 1 (Koninklijk Atheneum)	keldergewelven van de Commanderie van Pitzemburg. In 1 van	Middeleeuwen	https://cai.onroerendergoed.be/locatie/100731

		de nissen werd veel aardewerk aangetroffen.		
207317	Leuvensesteenweg MST031	Hal 1: restanten van een smederij/gieterij met o.a. cokesopslagplaatsen, aan- en afvoerkanalen en een structuur met houten balken.	Nieuwste Tijd	https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/207317

Binnen een straal van 400m werden 18 CAI-locaties aangetroffen. Het betreft hier vooral CAI-locaties die zijn vastgesteld op basis van archeologisch onderzoek en toevalsvondsten. De oudste CAI-locaties betreffen een vondstenconcentratie van Romeins bouwmateriaal (ID 102265), gelegen op ca. 55m van het plangebied, en een kringgreppel met een datering in de Bronstijd (ID 160539). Deze locatie bevindt zich op ca. 300m ten zuidoosten van het plangebied.

De rest van de aangetroffen CAI-locaties kennen een datering in de middeleeuwen of Nieuwe tijd. Het gaat hierbij voornamelijk om (bak)stenen structuren en aardewerk, wat typisch is voor historische stadskernen.

Uit bovenstaande kan geconcludeerd worden dat er relatief veel, goed onderzochte, archeologische sites aanwezig zijn in de omgeving van het plangebied. Gezien de ligging van het plangebied in het historisch centrum van Mechelen, is er een hoge kans op het aantreffen van archeologische sites in de omgeving. Dit wordt dan ook aangetoond door de vele CAI-locaties in de omgeving van het plangebied.

Figuur 30: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart met weergave van (archeologie)nota's⁵⁶

56 CAI 2023

ARCHEOLOGIENOTA'S EN NOTA'S

In de directe nabijheid van het plangebied werden enkele archeologienota's opgemaakt. Ook werd er voor een deel van het plangebied reeds een archeologienota opgesteld. Er werd één vervolgonderzoek uitgevoerd en gerapporteerd in een nota. Hieronder worden twee onderzoeken Mechelen, Henrik Speecqvest, Hof van Egmont met **ID 4516** en Mechelen, Kardinaal Mercierplein – Potterijstraat met **ID 24235** uitgebreider beschreven. In ID 4516 is het uitgevoerde onderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefputten reeds verwerkt, waardoor beiden besproken zullen worden. De locatie van dit uitgevoerde onderzoek ligt deels binnen de contouren van het huidige plangebied en kan daarmee relevante informatie herbergen met betrekking tot het huidige plangebied. ID 24235 betreft een zeer recent onderzoek net ten noorden van het huidige plangebied, waardoor ook dit qua locatie sterk overeenkomt en mogelijk waardevolle informatie bevat over het archeologisch potentieel. Voornoemde onderzoeken betreffen in beide gevallen locaties in éénzelfde zone binnen de stad, net als het huidige plangebied, en liggen aan de voormalige Oude Brusselsestraat of ter hoogte van het Hof van Egmont en omliggende gebieden. Ze kennen dus een gelijkaardige ontwikkeling met allerlei specifieke activiteiten die in deze omgeving doorheen de geschiedenis plaatsvonden, zoals aangehaald bij het hoofdstuk over historiek.

Tabel 2: Archeologische vooronderzoeken zonder ingreep in de bodem in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.

ID-NUMMER	TOPONIEM	OMSCHRIJVING	BRON
4516	Mechelen, Henrik Speecqvest, Hof van Egmont	Archeologienota uit augustus 2017	VAN DE STAEY I., DRIESEN P., 2017. ARCHEOLOGIENOTA MECHELEN, HENDRIK SPEECQVEST BOUW VAN EEN VERVANGINGSNIEUWBOUW VAN HET WOONZORGCENTRUM HOF VAN EGMONT.
21242	Mechelen, Lange Nieuwstraat	Archeologienota uit februari 2022	HEIRBAUT E.N.A., REUSENS R., 2022. Bouw van een meergezinswoning aan de Lange Nieuwstraat te Mechelen. Archeologienota.
18607	Mechelen, Onze-Lieve-Vrouwe-Straat	Archeologienota uit mei 2021	DE RIJCK A., 2021. Archeologische evaluatie van het bodemarchief ter hoogte van de Onze-Lieve-Vrouwestraat te Mechelen (provincie Antwerpen).
24235	Mechelen, Kardinaal Mercierplein – Potterijstraat	Archeologienota uit december 2022	DE LOOF, A. & DRIESEN, P. 2022. Archeologienota Mechelen Kardinaal Mercierplein – Potterijstraat. Bouw van een nieuw bouwvolume tussen de bestaande gebouwen

Bureauonderzoek Mechelen – Kardinaal Mercierplein - Potterijstraat⁵⁷ (ID 24235)

Onlangs werd er door ARON bvba een archeologienota opgesteld voor een plangebied net ten noorden van het huidige onderzoeksgebied, aan het Kardinaal Mercierplein – Potterijstraat. De archeologienota is relevant voor het huidige onderzoek vanwege de gelijkaardige landschappelijke ligging en ligging in dezelfde historische stadskern van Mechelen, evenals dezelfde zone langs de Oude Brusselsestraat. De archeologienota levert interessante, historische informatie op, welke eveneens geldt voor het huidige plangebied en reeds werd behandeld in eerdere hoofdstukken.

Het bureauonderzoek werd opgemaakt naar aanleiding van een nieuwbouw tussen bestaande en te renoveren gebouwen in het kader van het project Impact Factory. De geplande werken omvatten 493 m². Omwille van beperkte dieptes van de werken, in combinatie met de aard van de werken met eveneens beperkte oppervlaktes, evenals reeds bestaande verstoringen, werd geen archeologisch onderzoek geadviseerd vanwege het gebrek aan kenniswinstpotentieel.

Vooronderzoek Mechelen – Henrik Speecqvest, Hof van Egmont⁵⁸ (ID 4516)

Bovenstaand onderzoek betreft net als voornoemde archeologienota een terrein aangrenzend de huidige zone, ditmaal net ten oosten. Hier werd echter ook een proefputtenonderzoek uitgevoerd, in de directe nabijheid van het huidige plangebied, binnen terreinen die een gelijkaardige ontwikkeling hebben gekend. Deze nota herbergt dus belangrijke informatie omtrent de bodemopbouw, het bestaand en bewaard (archeologisch) bodemarchief en geeft zeer specifiek ook dieptes weer. Deze nota vormt een belangrijke leidraad voor het uiteindelijk te formuleren advies binnen het huidige plangebied.

“De drie proefputten kunnen over het algemeen makkelijk aan elkaar gekoppeld worden. In al de proefputten zijn enkele ophogingen geregistreerd die met enige voorzichtigheid met elkaar gelijkgesteld kunnen worden. In totaal konden op het terrein vijf fases onderscheiden worden (Afb. 17).

De eerste fase (Afb. 17, bruin) dateert ruwweg vanaf de bouw van het huidige woonzorgcentrum (vanaf 1974 tot heden) en is ca. 100 cm diep geattesteerd in proefput 1 en 2. Zowel in proefput 1 als 2 werd een teelaardelaag aangesneden. In proefput 2 zitten hieronder enkele opvullingslagen al dan niet in ondiepe kuilen, afgedekt met een lichtbruin grind. In proefput 3 is deze fase enkel aanwezig als een 25cm dikke grindlaag en enkele doorgravingen van recente leidingen.

De volgende fase, fase twee (Afb. 17, blauw), wordt gelinkt aan de bouw (1861) en afbraak (1974) van het oude rusthuis en dateert dus grosso modo in de 19de en 20ste eeuw. Deze fase is vooral zichtbaar in proefput 1 en 2 door de aanwezigheid van een 25cm tot 60cm dikke blauwgrijze puinlaag met spikkels steenkool, beton, grote (40cm x 30cm) brokken zandsteen en industrieel aardewerk. Bovenaan zat tevens plastic. Vermoedelijk is deze fase tevens in proefput 3 aanwezig, daar is ze iets minder grijsblauw.

⁵⁷ DE LOOF, A. & DRIESEN, P. 2022

⁵⁸ <https://loket.onroerendergoed.be/archeologie/notas/notas/4516>

Deze fase dekt een eerste archeologisch niveau af (fase drie) (Afb. 17, okergroen). Deze fase bestond uit een egale bruinigrijze (proefput 1) tot grijsbruine (proefput 2) ophogingslaag van 70cm dik. Opvallend is dat ze in zowel proefput 1 als 2 exact even dik is. De ophogingslaag is tevens aanwezig in proefput 3, maar hier is in de boring het onderscheid met de ophoging in fase vier moeilijk te zien. De ophoging is dankzij een munt, een pijpjaarde pijpje en een majolicabord te dateren vanaf de 17de eeuw.

Verder onderzoek is noodzakelijk. Het bureauonderzoek heeft aangetoond dat het ganse onderzoeksterrein een hoog potentieel op kennisvermeerdering heeft. Ten gevolge van de impact van de geplande bodemingrepen kunnen deze over een groot deel van het onderzoeksterrein niet in situ bewaard. Een archeologische opgraving van deze zones wordt dan ook noodzakelijk geacht.

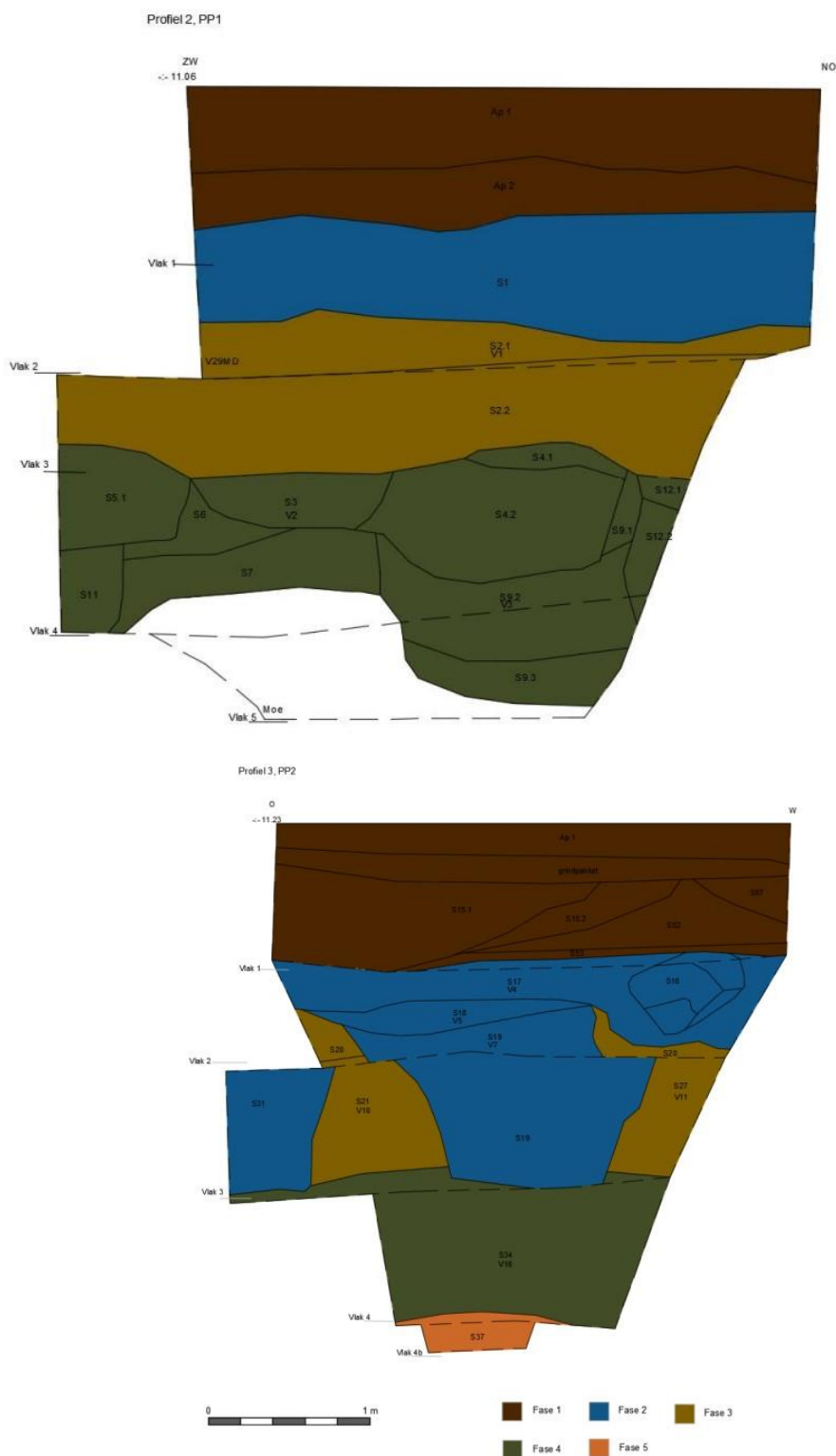
Gezien de graad van verstoring wordt een vervolgonderzoek aanbevolen over de gehele te bebouwen zone. Deze omvat de bouw van het nieuwe woonzorgcentrum en de dagverzorgingscentra én de zone voor de aanleg van de grondbuizen.

De bouw van het nieuwe woonzorgcentrum is gefaseerd gepland tussen 2018 en 2020. Hierbij zal in een eerste fase het huidige woonzorgcentrum behouden blijven. Pas in een tweede fase zal dit deel afgebroken worden en wordt het meest westelijke deel gerealiseerd. De archeologische opgraving dient daarom deze planning en fasering te volgen en zal in twee delen opgesplitst dienen te worden.

De maximale oppervlakte waarbij het vervolgonderzoek zal plaatsvinden bedraagt ca. 5835 m². In fase 1 zal hierbij 3168 m² onderzocht worden, in fase 2 2667 m². Op te merken hierbij is dat ca. 1212 m² van deze 2667 m² grote zone van fase 2 door de aanleg van een kelder van het huidige woonzorgcentrum volledig verstoord is tot een diepte van ca. 3,5 m. Deze 1212 m² kan bijgevolg uit de zone voor vervolgonderzoek uitgesloten worden. De te onderzoeken en op te graven oppervlakte van fase 1 blijft op deze manier 3168 m², in fase 2 dient ca. 1455m² onderzocht te worden.

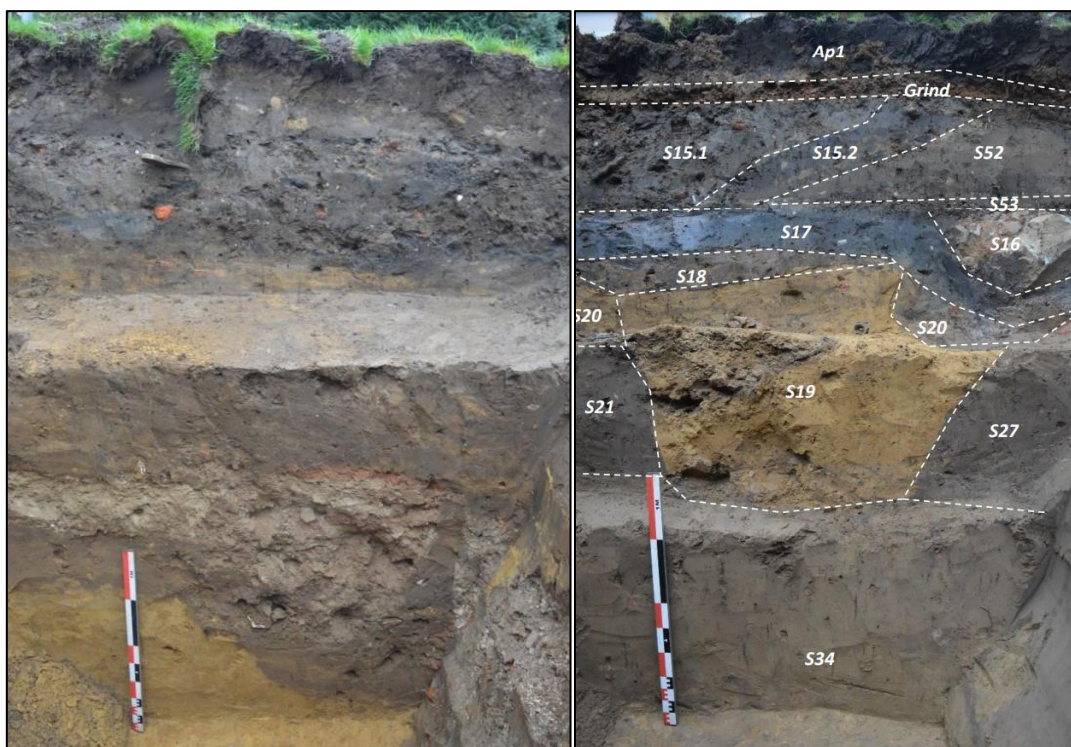
Voor de overige delen, met name de zone voor de aanleg van de verhardingen en de groenzones zijn geen verdere maatregelen nodig en kunnen in situ bewaard blijven. De diepte van het archeologische vlak bevindt zich op basis van de gezette proefputten immers op een diepte van ca. 90 cm of dieper en zal bijgevolg niet verstoord worden door de geplande ingrepen (ca. 45-50 cm diep). Ook ter hoogte van de meest westelijke zone, waar in deze vergunning de aanleg van een groenzone en een tijdelijke weg gepland is, is bijkomend onderzoek niet nodig. Deze zone wordt binnen de huidige vergunning niet dieper dan ca. 40-50 cm verstoord. Dit sluit echter niet uit dat bij verdere werken op het dit deel van het projectgebied, een archeologisch vervolgonderzoek als noodzakelijk wordt ingeschat.⁵⁹

⁵⁹ VAN DE STAAY I. DRIESEN P., 2017.: p.7-19 en 67.

Afb. 17: Verschillende fases (fase 1: 1974-heden, fase 2: 1861-1974, fase 3: 17de-19de eeuw, fase 4: 16de-17de eeuw en fase 4: 15de-16de eeuw) die in de proefputten aangeduid konden worden, bovenaan: profiel 2, proefput 1 en onderaan: profiel 3, proefput 2.

Figuur 31: Synthesepan van de aangetroffen profielen tijdens het uitgevoerde proefputtenonderzoek (ARON)

Figuur 32: Profielen zoals aangetroffen tijdens het proefputtenonderzoek (© ARON)

1.5 Besluit

1.5.1 Beantwoording onderzoeksvragen

- *Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens en welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?*

Binnen een straal van 400m werden 18 CAI-locaties aangetroffen. Het betreft hier vooral CAI-locaties die zijn vastgesteld op basis van archeologisch onderzoek en toevalsvondsten. De oudste CAI-locaties betreffen een vondstenconcentratie van Romeins bouwmetaal (ID 102265), gelegen op ca. 55m van het plangebied, en een kringgreppel met een datering in de Bronstijd (ID 160539). Deze locatie bevindt zich op ca. 300m ten zuidoosten van het plangebied.

De rest van de aangetroffen CAI-locaties kennen een datering in de middeleeuwen of Nieuwe tijd. Het gaat hierbij voornamelijk om (bak)stenen structuren en aardewerk, wat typisch is voor historische stadskernen.

Net ten oosten van het plangebied werd een proefputtenonderzoek uitgevoerd. Hier werden verscheidene archeologische sporen, vooral kuilen, aangetroffen. Op een diepte van ca. 100 cm beneden het maaiveld was het eerste archeologische vlak aanwezig.

Uit bovenstaande kan geconcludeerd worden dat er relatief veel, goed onderzochte, archeologische sites aanwezig zijn in de omgeving van het plangebied. Gezien de ligging van het plangebied in het historisch centrum van Mechelen, is er een hoge kans op het aantreffen van archeologische sites in de omgeving. Dit wordt dan ook aangetoond door de vele CAI-locaties in de omgeving van het plangebied.

- *Zijn er gegevens gekend dat de bodem verstoord is?*

Het huidige (te behouden) gebouw is onderkelderd tot een diepte van 2,95 m beneden het maaiveld. Hierdoor zullen archeologische waarden door de aanleg van deze kelder in de eerste drie archeologische vlakken reeds verstoord zijn (100 tot 230 cm-mv). Enkel sporen op dieperliggende niveaus 4 en 5 kunnen nog bewaard zijn (respectievelijk 300 en 320 cm-mv). Rondom het gebouw zal er eveneens sprake zijn van een bodemverstoring door de constructie van de kelder. Bij de bouw van de kelder zal er namelijk onder talud gegraven zijn om te voorkomen dat de uitgravingsput instortte. Dit is echter enkel het geval ter hoogte van de bestaande kelder en de uitgravingsput, tot op een maximale diepte van 295 cm-mv. Dieper gelegen archeologische niveaus zijn vermoedelijk wel nog bewaard gebleven.

- *Wat is de impact van de geplande werken?*

De huidige bebouwing blijft behouden. De bestaande kelder blijft integraal behouden maar mogelijks zijn er ingrepen nodig om deze te herstellen of de waterdichtheid te garanderen. Hierbij zal geen bodemingreep nodig zijn. Binnen in de gebouwen wordt er een grondige, energetische renovatie voorzien. Deze renovatie heeft geen invloed op de bodem waardoor deze niet gedetailleerd besproken wordt. Er vinden geen bijkomende verdiepingen plaats in de kelder. Aan de oostkant van het huidige gebouw wordt een orangerie, nieuwe verhardingen en enkele putten voorzien. De orangerie heeft een totale oppervlakte van 120 m². Deze orangerie wordt tussen de twee zijvleugels, aansluitend aan het huidige gebouw opgericht. Er wordt een fundering op vijf palen voorzien. Deze palen kennen een ingravingsdiepte van ca. 80 cm en hebben eveneens een diameter van ca. 80 cm. De vloerplaat van de orangerie kent een opbouw van ca. 30 cm. Buiten de orangerie wordt de

gehele buitenzone heraangelegd en verhard. Er wordt een zone van ca. 350 m² verhard met verhardingen in dolomiet en gewassen beton. De maximale diepte van deze verharding bedraagt 30 cm beneden het maaiveld. In de zuidoostelijke hoek van het plangebied is er een zone waar vier putten onder de verharding worden geplaatst. De zone waar deze putten komen is ca. 60 m² groot. Er wordt een regenwaterput van 10000 liter, twee infiltratieputten van 10000 liter en een infiltratieput van 5000 liter geplaatst. De maximale ingravingsdiepte van deze putten zal 2,5 m beneden het maaiveld bedragen. Samengevat kan gesteld worden dat onder het huidige gebouw, in de bestaande kelders geen nieuwe bodemingreep is. Voor de orangerie en de nieuwe verhardingen is er een nieuwe bodemingreep van ca. 30 cm, met uitzondering van vijf palen met een diameter van 80 cm. Deze kennen een bodemingreep van 80 cm diepte. De zone waar alle putten geplaatst worden kent wél een diepgaande bodemingreep (ca. 2.5m). Deze zone is 60 m² groot. Het proefputtenonderzoek dat door ARON werd uitgevoerd ten oosten van het huidige plangebied, heeft aangetoond dat een eerste archeologisch vlak zich pas bevindt vanaf 100 cm-mv. Hierboven bevinden zich recente ophogingslagen.⁶⁰ In totaal zijn er 5 archeologische vlakken aanwezig. De dieptes van de vlakken staan in onderstaande tabel weergegeven (100 cm-mv, 150 à 170 cm-mv, 230 cm-mv, 300 cm-mv en 320 cm-mv). Ter hoogte van de kelder worden geen bijkomende bodemingrepen voorzien. De eerste drie archeologische niveaus zijn er door de bestaande kelder al verstoord geraakt in het verleden tot 295 cm-mv. Vlak 4 en 5 zullen niet geraakt worden door de geplande werken. Ter hoogte van de orangerie bedraagt de bodemingreep 30 cm-mv, lokaal 80 cm-mv. Deze ingrepen bevinden zich met zekerheid in de ophogingslagen boven het eerste archeologisch niveau en hebben dus geen impact op bewaarde archeologische niveaus. Hetzelfde geldt voor de nieuwe verhardingen met een bodemingreep van 30 cm-mv. Ter hoogte van de zone met putten zullen archeologische vlakken 1, 2 en 3 wel verstoord worden, echter betreft het een beperkte oppervlakte van 60 m². Hiervan dient gesteld te worden dat deze grenst aan de kelder, waardoor een deel al door de insteek van de kelder verstoord zal zijn. Vlak 4 en 5 zullen hier niet verstoord worden. Op basis van het uitgevoerde proefputtenonderzoek net ten oosten van het plangebied, evenals de dieptes van de reeds bestaande verstoringen binnen het plangebied en de toekomstige werkzaamheden, kan gesteld worden dat het merendeel van het plangebied geen nieuwe impact zal ondergaan van de geplande werken. In een beperkte oppervlakte (ca. 60 m²) waarbinnen archeologische niveaus wel verstoord kunnen worden tot 250 cm-mv, is er sprake van een beperkte kenniswinst bij eventueel verder onderzoek.

- *Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de dikte en de opbouw van het aanwezige bodemarchief?*

Er is op zeer korte afstand van het plangebied een proefputtenonderzoek uitgevoerd. Hieruit bleek dat de bodem diverse oude ophogingslagen bevat. Tijdens dit onderzoek konden vijf ophogingslagen gedefinieerd worden. Gezien de ligging in het historisch centrum van Mechelen is dit niet verwonderlijk. Uit hetzelfde proefputtenonderzoek is gebleken dat de bodem een vijftal archeologische niveaus herbergt op respectievelijk 100 cm-mv, 150 à 170 cm-mv, 230 cm-mv, 300 cm-mv en 320 cm-mv. Tot 100 cm-mv is er sprake van een ophoging. Pas vanaf 100 cm-mv komen de archeologisch relevante waarden voor.

⁶⁰ VAN DE STAAY I. DRIESEN P., 2017.: p.7-19 en 67.

- *Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?*

Er zijn geen afdoende aanwijzingen dat er binnen de contouren van het plangebied een archeologische site aanwezig is gelet op de ligging van het plangebied en het uitgevoerde proefputtenonderzoek net ten oosten van het plangebied is de kans wel groot dat er een archeologische site aanwezig is.

- *Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek?*

Op basis van het uitgevoerde proefputtenonderzoek net ten oosten van het plangebied, is gebleken dat archeologische niveaus aanwezig zijn op een diepte van 1 tot en met 3,2m beneden het maaiveld. Binnen het bestaande gebouw wordt de kelder niet verdiept. In de buitenzone bestaat de aanleg grotendeels uit verhardingen en een vloerplaat, dewelke tot een diepte van 30 cm worden ingegraven. Onder de oranjerie komen 5 palen met een diameter van 80 cm tot een diepte van 80 cm. Enkel in de zuidoostelijke hoek van het plangebied is er een zone waar putten worden geplaatst. Deze zone van 60 m² zal tot een maximale diepte van 2,5m worden verstoord. Enkel in deze zone zullen eventuele archeologische sporen vergraven worden. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat deze zone grenst aan de huidige kelder. Een gedeelte van deze zone zal dan ook in het verleden al verstoord zijn door de insteek van deze kelder. Onder kelder kunnen wel nog zeker twee archeologische niveaus bewaard gebleven zijn. Er is echter sprake van slechts een beperkte oppervlakte (ca. 60 m²) waarbinnen eventuele archeologische waarden verstoord worden. Doordat er op dergelijke kleine oppervlaktes geen ruimtelijk inzicht te verkrijgen is omtrent de aard en omvang van de archeologische sporen en archeologische site, is een vervolgonderzoek niet aangewezen. De kost van het archeologische onderzoek zal niet opwegen tegenover de te behalen kenniswinst.

1.5.2 Archeologische verwachting

Het plangebied ligt in de huidige gemeente Mechelen. Hieronder volgt eerst een korte historische schets van de stad Mechelen, waarna er een gedetailleerde historische weergave wordt gegeven van het plangebied.

Mechelen:

“In de historische bronnen komt de effectieve naam van de gemeente voor in de 15de eeuw. Hiervoor werd de naam van de gemeente als Maalinas (9de eeuw), Maslinas (10de eeuw), Maclines (11de eeuw), Machele (12de eeuw) en Mechgelme (14de eeuw) voorgesteld. De naam van de stad is afgeleid van ‘mahal’ wat verwijst naar vergader- of gerechtsplaats.

In de prehistorische tijden vormde Mechelen een ruw, bebost en zeer moerassig gebied tussen de vele armen van de Dijle. De omgeving in en rond Mechelen werd bewoond tijdens het neolithicum en de metaaltijden. Informatie met betrekking uit de Romeinse periode is in de omgeving niet zozeer aanwezig.

De omgeving in en rond Mechelen werd ook gekoloniseerd door de Franken waarbij verschillende domeinen talrijke -hem benamingen in de toponymie achterlaten. Deze periode wordt ook gekenmerkt door evangelisatie waarbij een klooster en een kerk in de omgeving werd opgericht. Mechelen ontsnapte ook niet aan de rooftochten van de Noormannen. Hierna volgde er een heropleving van de omgeving waarbij de heerlijkheid Mechelen is ontstaan. Hierdoor ontstaan

verschillende pre-stedelijke kenmerken. Een eerste omheining ontstond waarna niet veel later een tweede omwalling werd aangelegd die rond 1300 voltrokken was. De rede hiervoor was de toenemende aangroei van bewoning rondom de eerste omheining. Hierbij ontstond ook de strijd omtrent de heerschappij van het omheinde terrein. Verschillende families namen Mechelen in handen. Door economische en sociale spanningen verkregen de onderdanen van Mechelen voorrechten. Midden 13de eeuw en 14de eeuw ontstond er een aangroeiende arbeidersklasse. Deze werden erkend en er werden reglementen opgesteld. De ambachten en voornamelijk het wollewerk speelden een voorname rol in het stadsbestuur. De Mechelse lakens werden fel gegeerd op de Europese markten. Engelse wol werd in de 13de eeuw verzekerd door Mechelse schepen. Mechelen kende veertig ambachten waardoor dit een verklaring geeft aan het functionele karakters van de gebouwen die aan de pleinen en de kronkelige straten werden opgetrokken. Mechelen groeide uit tot een politiek en economisch sterk ingerichte stad omgeven door een landelijk bevoorradingsgebied en Brabantse waterwegen. Hierdoor ontstonden er opnieuw verschillende wisselvalligheden omtrent de heerschappij. Echter tot het einde van het Ancien Régime behield Mechelen haar zelfstandigheid. De overgang van het middeleeuwse naar het moderne staatsleven verzwakte de stedelijke autonomie omstreeks de 15de eeuw. De verschillende ambachten werden strenger gereguleerd om stand te houden. De hernieuwde opleving stond in relatie met gebeurtenissen die zich afspeelde binnen de hogere kringen. Rond de 16de eeuw, met de intrede van Margareta van Oostenrijk, werd Mechelen het politieke centrum van de staat. Deze periode heeft bijgedragen aan het artistieke karakter van de stad. Doch door de dood van Margareta van Oostenrijk en nog andere externe factoren kan het einde van de 16de eeuw gekenmerkt worden door een lager bevolkingsaantal. Omstreeks de 17de -18de eeuw groeide het bevolkingsaantal terug. Dit dankzij katoenspinnerij, alsook de handel op nieuwe wegen (steenweg op Leuven en de Leuvense vaart). Het despotisme van Jozef II gaf uitbundige manifestaties. De Franse overheersing voerde enkele radicale wijzigingen in door de totale afschaffing van het Oude Regime. Hierdoor verdween ook de heerlijkheid Mechelen. Er werd hiertegen verzet wat uitmondde in de Boerenkrijg. Kort na de onafhankelijkheid van België werd Mechelen een geruime tijd de zetel voor de katholieke universiteit van Leuven. Daarnaast werd er ook een spoorlijn aangelegd dat Mechelen tot knooppunt maakte van het Belgische spoorwegennet tot 1870. Stilaan ontwikkelde zich andere takken van nijverheid, zoals metaalnijverheid, meubelindustrie, etc. Toch heerste er nog armoede in 1845 waardoor christelijke en sociale instellingen met het oog op de verbetering van het lot van de arbeiders ontstond. Verder werd Mechelen tijdens Wereldoorlogen I en II sterk beschoten. Bij de heropleving boden de traditionele nijverheidstakken minder tewerkstelling, waardoor de werkloosheid vanaf 1950 werd opgevangen door industrieparken.”⁶¹

Plangebied:

Uit eerder getoonde aquarel en bijschrift kan geconcludeerd worden dat het Kardinaal Mercierplein in 1837 werd aangelegd. Tot die tijd bevond zich binnen het plangebied o.a. een kanongietery en een militaire academie.

Voor het plangebied kan een specifiekere historie opgesteld worden. Van historisch kaartmateriaal kan opgemaakt worden dat het plangebied zeker **vanaf de 16de eeuw al (deels) bebouwd** is. Een precieze invulling is niet gekend, maar hoogstwaarschijnlijk gaat het om **woonhuizen**. Vervolgens valt uit 18de- en 19de eeuwse bronnen op te maken dat er **in de 18de en begin van de 19de eeuw een militaire academie en een kanongietery binnen het plangebied aanwezig waren**. Deze bebouwing is in de 19de eeuw gesloopt voor de aanleg van het Kardinaal Mercierplein. **In de 2de helft van de 19de eeuw wordt uiteindelijk de huidige bebouwing gebouwd**. Tijdens de uitvoering van het proefputtenonderzoek zijn in het profiel 5 verschillende fases te onderscheiden die goed overeen komen met de geschiedenis en de verschillende bouwfases binnen het plangebied. Tijdens dit proefputtenonderzoek dateren de oudste aangetroffen sporen uit de 15de- 16de eeuw. **De**

⁶¹ VAN BAVEL J., VERRIJCKT J., 2021: P30-31

archeologische verwachting op het aantreffen van sites uit de Late-Middeleeuwen en Nieuwe Tijd is daarmee hoog te noemen.

Gezien de ligging van het plangebied aan de rand van het historisch centrum van Mechelen, zijn deze gronden waarschijnlijk later bewoond geraakt dan bijvoorbeeld de omgeving rond de grote markt. Gezien de ontstaansgeschiedenis van Mechelen, is **de kans op het aantreffen van sites uit de Vroege- en Volle Middeleeuwen eerder laag** te noemen, mede doordat er tijdens het uitgevoerde proefputtenonderzoek geen sporen uit deze perioden werden aangetroffen.

De omgeving rond het projectgebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen 3,62 en 21,3 m + TAW. Het plangebied is gelegen op een hoger gelegen deel van het landschap, dat gelegen is tussen de beekdalen van de Zenne (hierin zijn ook de Leybeek en de Vrijbroekloop gelegen) en de Dijle. Het kanaal Leuven-Dijle is ten zuidwesten van het plangebied gelegen. De dichtstbijzijnde waterloop is de Dijle. Het plangebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen 10,58 en 11,74 m + TAW. Hierbij is de oostelijke zone hoger gelegen dan de westelijke zone. Het plangebied is op microniveau gelegen op de gradiëntzone van de hoger gelegen gronden in het oosten, waarop het WZC is gelegen, en het lager gelegen Kardinaal Mercierplein. Uit een proefputtenonderzoek⁶² is gebleken dat er binnen het plangebied hoogstwaarschijnlijk diverse ophogingslagen aanwezig zijn.⁶³ Ook bleek uit hetzelfde proefputtenonderzoek dat er **geen paleobodem** meer bewaard is gebleven. **Hierdoor is de kans op het aantreffen van intacte steentijdvindplaatsen eerder laag.**

Binnen een straal van 400m werden 18 CAI-locaties aangetroffen. Het betreft hier vooral CAI-locaties die zijn vastgesteld op basis van archeologisch onderzoek en toevalsvondsten. **De oudste CAI-locaties** betreffen een vondstenconcentratie van **Romeins bouwmateriaal** (ID 102265), gelegen op ca. 55m van het plangebied, en **een kringgreppel met een datering in de Bronstijd** (ID 160539). Deze locatie bevindt zich op ca. 300m ten zuidoosten van het plangebied. Gezien de gunstige landschappelijke ligging op hoger gelegen delen van het landschap op korte afstand van een waterloop, kende het plangebied waarschijnlijk gunstige vestigingscondities. Tijdens het uitgevoerde proefputtenonderzoek werden echter geen sporen uit de metaaltijden of Romeinse periode aangetroffen. Hierdoor kan **de archeologische verwachting voor sites uit de metaaltijden en Romeinse periode op matig gesteld worden.**

De rest van de aangetroffen CAI-locaties kennen een datering in de middeleeuwen of Nieuwe tijd. Het gaat hierbij voornamelijk om (bak)stenen structuren en aardewerk, wat typisch is voor historische stadskernen.

De opdrachtgever plant op het terrein de renovatie en herbestemming van het huidige gebouw. Hierbij wordt een commerciële invulling aan het gebouw gegeven en worden er tien appartementen voorzien. De huidige bebouwing blijft behouden. De aanwezig kelder blijft eveneens behouden. De bestaande kelder blijft integraal behouden maar mogelijks zijn er ingrepen nodig om deze te herstellen of de waterdichtheid te garanderen. Hierbij zal geen bijkomende bodemingreep nodig zijn. Binnen in de gebouwen wordt er een grondige, energetische renovatie voorzien. Deze renovatie heeft geen invloed op de bodem waardoor deze niet gedetailleerd besproken wordt. Er vinden geen nieuwe verdiepingen plaats in de kelder. Aan de oostkant van het huidige gebouw wordt een orangerie, nieuwe verhardingen en enkele putten voorzien. De orangerie heeft een totale oppervlakte van 120 m². Deze orangerie wordt tussen de twee zijvleugels, aansluitend aan het huidige gebouw opgericht. Er wordt een fundering op vijf palen voorzien. Deze palen kennen een ingravingsdiepte van ca. 80 cm-mv en hebben eveneens een diameter van ca. 80 cm. De vloerplaat van de orangerie kent een opbouw van ca. 30 cm. Buiten de orangerie wordt de gehele buitenzone heraangelegd en

⁶² <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/4516>

⁶³ VAN DE STAAY I. DRIESEN P., 2017

verhard. Er wordt een zone van ca. 350 m² verhard met verhardingen in dolomiet en gewassen beton. De maximale diepte van deze verharding bedraagt 30 cm beneden het maaiveld. In de zuidoostelijke hoek van het plangebied is er een zone waar vier putten onder de verharding worden geplaatst. De zone waar deze putten komen is ca. 60 m² groot. Er wordt een regenwaterput van 10000 liter, twee infiltratieputten van 10000 liter en een infiltratieput van 5000 liter geplaatst. De maximale ingravingsdiepte van deze putten zal 2,5 m beneden het maaiveld bedragen. Samengevat kan gesteld worden dat onder het huidige gebouw, in de bestaande kelders, geen nieuwe bodemingreep is. Voor de orangerie en de nieuwe verhardingen is er een nieuwe bodemingreep van ca. 30 cm, met uitzondering van vijf palen met een diameter van 80 cm. Deze kennen een bodemingreep van 80 cm diepte. De zone waar alle putten geplaatst worden kent wél een diepgaande bodemingreep (ca. 2.5m). Deze zone is 60 m² groot.

Op basis van bovenstaande gegevens is er een lage archeologische verwachting toe te schrijven voor sites uit de steentijd. De verwachting voor sites uit de metaaltijden en Romeinse periode is eerder matig. Er is een lage verwachting voor sites uit de vroege- en volle middeleeuwen. Er geldt een hoge archeologische verwachting voor sites uit de late-middeleeuwen en Nieuwe tijd.

1.5.3 Potentieel op kennisvermeerdering

Op basis van het uitgevoerde proefputtenonderzoek net ten oosten van het plangebied, is gebleken dat archeologische niveaus aanwezig zijn op een diepte van 1 tot en met 3,2m beneden het maaiveld. Binnen het bestaande gebouw wordt de kelder niet verdiept. In de buitenzone bestaat de aanleg grotendeels uit verhardingen en een vloerplaat, dewelke tot een diepte van 30 cm worden ingegraven. Onder de orangerie komen 5 palen met een diameter van 80 cm tot een diepte van 80 cm. Enkel in de zuidoostelijke hoek van het plangebied is er een zone waar putten worden geplaatst. Deze zone van 60 m² zal tot een maximale diepte van 2,5m worden verstoord. Enkel in deze zone zullen eventuele archeologische sporen vergraven worden. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat deze zone grenst aan de huidige kelder. Een gedeelte van deze zone zal dan ook in het verleden al verstoord zijn door de insteek van deze kelder.

Er is dus sprake van slechts een beperkte oppervlakte (ca. 60 m²) waarbinnen eventuele archeologische waarden verstoord worden. Doordat er op dergelijke kleine oppervlaktes geen ruimtelijk inzicht te verkrijgen is omtrent de aard en omvang van de archeologische sporen en archeologische site, is een vervolgonderzoek niet aangewezen. De kost van het archeologische onderzoek zal niet opwegen tegenover de te behalen kenniswinst. De afwegingen en argumenten hierbij, staan hieronder nog toegelicht.

1.5.4 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Na een uitgebreide bureaustudie waarbinnen historische, cartografische, geologische, geografische en bodemkundige bronnen werden onderzocht en teruggekoppeld aan het hedendaagse terreingebruik en de bouwplannen van de opdrachtgever, kan geconcludeerd worden dat er binnen de zone waar archeologische niveaus verstoord worden (60 m²), er te weinig potentieel op kennisvermeerdering aanwezig is. Verder onderzoek is dan ook niet nodig.

Het proefputtenonderzoek dat door ARON werd uitgevoerd ten oosten van het huidige plangebied, heeft aangetoond dat een eerste archeologisch vlak zich pas bevindt vanaf 100 cm-mv. Hierboven bevinden zich recente ophogingslagen.⁶⁴ In totaal zijn er 5 archeologische vlakken aanwezig. De dieptes van de vlakken staan in onderstaande tabel weergegeven (100 cm-mv, 150 à 170 cm-mv, 230 cm-mv, 300 cm-mv en 320 cm-mv). Ter hoogte van de kelder worden geen bijkomende bodemingrepen voorzien. De eerste drie archeologische niveaus zijn er door de bestaande kelder al verstoord geraakt in het verleden tot 295 cm-mv. Vlak 4 en 5 zullen niet geraakt worden door de geplande werken. Ter hoogte van de orangerie bedraagt de bodemingreep 30 cm-mv, lokaal 80 cm-mv. Deze ingrepen bevinden zich met zekerheid in de ophogingslagen boven het eerste archeologisch niveau en hebben dus geen impact op bewaarde archeologische niveaus. Hetzelfde geldt voor de nieuwe verhardingen met een bodemingreep van 30 cm-mv. Ter hoogte van de zone met putten zullen archeologische vlakken 1, 2 en 3 wel verstoord worden, echter betreft het een beperkte oppervlakte van 60 m². Hiervan dient gesteld te worden dat deze grenst aan de kelder, waardoor een deel al door de insteek van de kelder verstoord zal zijn. Vlak 4 en 5 zullen hier niet verstoord worden. Ter verduidelijking staan voornoemde gegevens schematisch weergegeven in onderstaande tabel.

		Kelder (<u>geen</u> nieuwe bodemingrepen, bestaande verstoring 295 cm- mv)	Orangerie (nieuwe bodemingreep 30 cm-mv, lokaal 80 cm- mv)	Nieuwe verhardingen (nieuwe bodemingreep 30 cm-mv)	Putten (nieuwe bodemingreep 250 cm-mv)
Vlak 1	100 cm-mv	Reeds verstoord	Wordt niet verstoord	Wordt niet verstoord	Wordt verstoord
Vlak 2	150 tot 170 cm-mv	Reeds verstoord	Wordt niet verstoord	Wordt niet verstoord	Wordt verstoord
Vlak 3	230 cm-mv	Reeds verstoord	Wordt niet verstoord	Wordt niet verstoord	Wordt verstoord
Vlak 4	300 cm-mv	Wordt niet verstoord	Wordt niet verstoord	Wordt niet verstoord	Wordt niet verstoord
Vlak 5	320 cm-mv	Wordt niet verstoord	Wordt niet verstoord	Wordt niet verstoord	Wordt niet verstoord
Oppervlakte		Ca. 562 m ²	Ca. 120 m ²	Ca. 350 m ²	Ca. 60 m ²

Op basis van het uitgevoerde proefputtenonderzoek net ten oosten van het plangebied, evenals de dieptes van de reeds bestaande verstoringen binnen het plangebied en de toekomstige werkzaamheden, kan gesteld worden dat het merendeel van het plangebied geen nieuwe impact zal ondergaan van de geplande werken.

⁶⁴ VAN DE STAAY I. DRIESEN P., 2017.: p.7-19 en 67.

In een beperkte oppervlakte (ca. 60 m²) waarbinnen archeologische niveaus wel verstoord kunnen worden tot 250 cm-mv, is er sprake van een beperkte kenniswinst bij eventueel verder onderzoek. Dit doordat op dergelijke kleine oppervlaktes geen ruimtelijk inzicht te verkrijgen is omtrent de aard en omvang van de archeologische sporen en archeologische site. Hierdoor is vervolgonderzoek niet aangewezen. De kost van het archeologische onderzoek zal niet opwegen tegenover de te behalen kenniswinst.

1.5.5 Samenvatting

Op basis van het uitgevoerde proefputtenonderzoek net ten oosten van het plangebied, is gebleken dat archeologische niveaus aanwezig zijn op een diepte van 1 tot en met 3,2m beneden het maaiveld. Binnen het bestaande gebouw wordt niet verdiept. In de buitenzone bestaat de aanleg grotendeels uit verhardingen en een vloerplaat, dewelke tot een diepte van 30 cm worden ingegraven. Onder de oranjerie komen 5 palen met een diameter van 80 cm tot een diepte van 80 cm. Enkel in de zuidoostelijke hoek van het plangebied is er een zone waar putten worden geplaatst. Deze zone van 60 m² zal tot een maximale diepte van 2,5m worden verstoord. Enkel in deze zone zullen eventuele archeologische sporen vergraven worden in de eerste drie archeologische niveaus. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat deze zone grenst aan de huidige kelder. Een gedeelte van deze zone zal dan ook in het verleden al verstoord zijn door de insteek van deze kelder.

Er is dus sprake van slechts een beperkte oppervlakte waarbinnen eventuele archeologische waarden verstoord worden. Doordat er op dergelijke kleine oppervlaktes geen ruimtelijk inzicht te verkrijgen is omtrent de aard en omvang van de archeologische sporen en archeologische site, is een vervolgonderzoek niet aangewezen. De kost van het archeologische onderzoek zal niet opwegen tegenover de te behalen kenniswinst.

2 LIJST MET FIGUREN

Figuur 1: Plangebied op topografische kaart	4
Figuur 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB).....	5
Figuur 3: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting op orthofoto	12
Figuur 4: Snede geplande werken	13
Figuur 5: Syntheseplan van de geplande werken op orthofoto	14
Figuur 6: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM II)	17
Figuur 7: Plangebied op het DHM II	18
Figuur 8: Plangebied op de Tertiairgeologische kaart	20
Figuur 9: Plangebied op de Quartairgeologische kaart 1:200.000	21
Figuur 10: Kenmerken van de Quartairgeologische kaart 1:200 000 betreffende het plangebied	22
Figuur 11: Kenmerken van de Quartairgeologische kaart 1:50 000 betreffende het plangebied	22
Figuur 12: Plangebied op de Quartairgeologische kaart 1:50.000	23
Figuur 13: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen	24
Figuur 14: Aquarel door J.B. De Noter van de kanongieterij, getiteld 'Canon Gieterye; Afgebroken met het maeken der Egmond Plaets 1837'. Zicht vanuit de Oud Brusselstraat. Rechts bevindt zich de achtergevel van de Oude Brusselpoort (Bron: Stadsarchief Mechelen en fig. 22, Evaluatienota MEHE16)	28
Figuur 15: De aanleg van de Graaf van Egmontstraat in 1837-1839 leidde tot de afbraak van de Putterij, zoals te zien op deze tekening van Jan-Baptist De Noter (Bron: Coeckelbergs, & Van den Mooter, OMD22-Borchure)	29
Figuur 16: Foto van Mechelen Hendrik Speecvest uit 1982 (©Beeldbank Onroerend Erfgoed)	29
Figuur 17: Uitsnede van de kaart van Jacob Van Deventer met aanduiding van het plangebied bij benadering (Bron: regionale beeldbank)	30
Figuur 18: Uitsnede van het plan van Jan van Hanswijck (laatste kwart 16 ^{de} eeuw), kopie door Jan-Baptist De Noter, 1812 en aanduiding van het onderzoeksgebied bij benadering (Bron: regionale beeldbank)	31
Figuur 19: Uitsnede van plattegrond van de stad Mechelen door Braun en Hogenberg en aanduiding van het onderzoeksgebied bij benadering (1574) (bron: regionale beeldbank)	32
Figuur 20: Plangebied op de stadsplattegrond van Mechelen door Blaeu (1649)	35
Figuur 21: Plangebied op de Villaretkaart	36
Figuur 22: Plangebied op de Ferrariskaart	37
Figuur 23: Plangebied op de Vandermaelenkaart.....	38
Figuur 24: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen	39
Figuur 25: Plangebied op de Poppkaart	40
Figuur 26: Plangebied op de topografische kaart (1904)	41
Figuur 27: Plangebied op de topografische kaart (1981)	42
Figuur 28: Plangebied op orthofoto (1979-1990)	43
Figuur 29: Plangebied op orthofoto (2016)	44
Figuur 30: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart met weergave van (archeologie)nota's.....	48
Figuur 31: Syntheseplan van de aangetroffen profielen tijdens het uitgevoerde proefputtenonderzoek (©ARON)	52
Figuur 32: Profielen zoals aangetroffen tijdens het proefputtenonderzoek (©ARON)	53

3 LIJST MET TABELLEN

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.....	45
Tabel 2: Archeologische vooronderzoeken zonder ingreep in de bodem in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.....	49

4 PLANNENLIJST

PLANNENLIJST MECHELEN, HOF VAN EGMONT	PROJECTCODE BUREAUONDERZOEK 2022K163
Plannummer	Figuur 1
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op topografische kaart.
Aanmaakschaal	1:10.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	18/11/2022 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 2
Type plan	Kadasterkaart
Onderwerp plan	Plangebied op het GRB (kadasterkaart)
Aanmaakschaal	1:250
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	18/11/2022 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 3
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Plangebied en toekomstige inplanting op orthofoto
Aanmaakschaal	1:2.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	23/01/2023 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 4
Type plan	Digitaal Hoogtemodel
Onderwerp plan	Plangebied op DHM Vlaanderen
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	18/11/2022 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 5
Type plan	Digitaal Hoogtemodel
Onderwerp plan	Plangebied en omgeving op DHM Vlaanderen
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	18/11/2022 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 6
Type plan	Kadasterkaart
Onderwerp plan	Plangebied op DHM met hoogteprofiellocaties
Aanmaakschaal	1:250
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	18/11/2022 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 7
Type plan	Geologische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op tertiairgeologische kaart
Aanmaakschaal	1:50.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	18/11/2022 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 8
Type plan	Geologische kaart

Onderwerp plan	Plangebied op quartairgeologische kaart
Aanmaakschaal	1:200.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	18/11/2022 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 9
Type plan	Geologische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op quartairgeologische kaart
Aanmaakschaal	1:50.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	18/11/2022 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 10
Type plan	Geologische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op bodemkaart
Aanmaakschaal	1:20.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	18/11/2022 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 11
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Topografische kaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgeteld door Joseph de Ferraris
Aanmaakschaal	1:11.520
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	1771-1778
Datum	18/11/2022 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 12
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Topografische kaart, opgesteld door Philippe Vandermaelen
Aanmaakschaal	1:20.000
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	1846-1854
Datum	18/11/2022 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 13
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Atlas der Buurtwegen
Aanmaakschaal	1:20.000
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	1843-1845
Datum	18/11/2022 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 14
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op Poppkaart
Aanmaakschaal	1:2.500
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	1842-1879
Datum	18/11/2022 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 30
Type plan	Centraal Archeologische Inventaris

Onderwerp plan	Plangebied op CAI-kaart
Aanmaakschaal	1:1
Aanmaakwijze	Digitaal
Aanmaakperiode	2001-2023
Datum	08/02/2023 (raadpleging)

5 BIBLIOGRAFIE

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2019. *Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 4.0)*, Brussel.

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2023. Geoportaal. Available at: <https://geo.onroerenderfgoed.be>.

AGIV, 2023a. AGENTSCHAP GEOGRAFIE INFORMATIE VLAANDEREN: Topografische Kaart NGI 1:10000 raster, klassieke reeks. Available at: <http://www.geopunt.be>.

AGIV, 2023b. AGENTSCHAP GEOGRAFIE INFORMATIE VLAANDEREN: Digitaal Hoogte Model.

AGIV, 2023c. AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN: Bodemerosiekaart. Available at: <http://www.geopunt.be>.

AGIV, 2023d. AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN: Grootchalig Referentiebestand (GRB).

AGIV, 2023e. AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN: Orthofotomozaïek, middenschallig, winteropnamen, kleur, meest recent, Vlaanderen. Available at: <http://www.geopunt.be>.

BEYAERT, M. et al., 2006. *België in kaart. De evolutie van het landschap in drie eeuwen cartografie*, Brussel: Uitgeverij Lannoo.

CAI, 2023. Centraal Archeologisch Inventaris. Available at: <http://cai.onroerenderfgoed.be/>.

CARTESIUS, 2023. Cartesius. Available at: www.cartesius.be.

CELIS, D., DRIESEN, P. & VAN DE STAHEY, I. 2017. *Archeologische bureaustudie en prospectie met ingreep in de bodem aan de Hendrik Speecqvest te Mechelen. Onderzoek uitgevoerd in opdracht van Sociaal Huis Mechelen.*, ARON-rapport 259, Tongeren.

DE LOOF, A. & DRIESEN, P. 2022. *Archeologienota Mechelen Kardinaal Mercierplein - Potterijstraat. Bouw van een nieuw bouwvolume tussen de bestaande gebouwen*, ARON-rapport 1229, Tongeren.

DE MOOR, G. & MOSTAERT, F., 1993. Geomorfologische kaart van België 1:50000.

DOV VLAANDEREN, 2023a. Databank Ondergrond Vlaanderen, Bodemkaart. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.

DOV VLAANDEREN, 2023b. Databank Ondergrond Vlaanderen, Neogeen/paleogeen (Tertiair). Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.

DOV VLAANDEREN, 2023c. Databank Ondergrond Vlaanderen, Quartair. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.

EVALUATIENOTA MEHE16 Monument Vandekerckhove (2016) Mechelen, Hendrik Speecqvest, prospectie 2016.

GEPUNT, 2023a. GEOPUNT VLAANDEREN.

GEPUNT, 2023b. GEOPUNT VLAANDEREN: Atlas der Buurtwegen Vlaanderen (ca1840). Available at: <http://www.geopunt.be>.

GEPUNT, 2023c. GEOPUNT VLAANDEREN: Ferrariskaart (1777). Available at: <http://www.geopunt.be>.

GEPUNT, 2023d. GEOPUNT VLAANDEREN: Kaart Vandermaelen (1846-1854). Available at: <http://www.geopunt.be> [Accessed August 2, 2016].

GEPUNT, 2023e. GEOPUNT VLAANDEREN: Popp-kaart Vlaanderen (1842-1879). Available at: <http://www.geopunt.be>.

GEPUNT, 2023f. Toelichting: Atlas Der Buurtwegen (1843-1845). Available at: <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/8264f16f-45d2-4eae-bc77-f003c7830b20>.

GEPUNT, 2023g. Toelichting: Vandermaelen (1846-1854). Available at: <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/93795cd6-66d3-4310-83b2-5443adfee403>.

GULLENTOPS F., PAULISSEN E. EN VANDENBERGHE N. (1996) Toelichtingen bij de Geologische kaart van België – Vlaams Gewest.

HEYVAERT, B. & ACKE, B., 2011. *Archeologisch Onderzoek Schuttersvest Mechelen (Prov. Antwerpen)*. Bureau studie – maart 201, Group Monument, rapport 2011/05, Ingelmunster.

IOE, 2023. Inventaris Onroerend Erfgoed. Available at: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be>.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË, 2016. Toelichting: Ferraris (kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden). Available at: http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerraris_nl.html.

VAN DE STAEY, I. & DRIESEN, P., 2017. *Archeologienota Mechelen, Hendrik Speeckaert Bouw van een vervangingsnieuwbouw van het woonzorgcentrum Hof van Egmont*, ARON-rapport 463, Tongeren.

6 BIJLAGEN

- Plannen bestaande toestand
- Plannen nieuwe toestand